

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA

str. Alexandru Lăpușneanu nr. 28,
Chișinău MD 2004,
Republica Moldova

SESIZARE

prezentată în conformitate cu art. 25 lit. g) din Legea nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională și articolele 38 alin. (1) lit. g) și 39 din Codul Jurisdicției Constituționale nr. 502-XIII din 16 iunie 1995

13:00

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA		
Intrare Nr.	197a	
" 04 "	08	2023

I. AUTORUL SESIZĂRII

1. Marina Tauber, Vadim Fotescu, Petru Jardan, Reghina Apostolova, Denis Ulanov
2. Deputat în Parlament
3. bd. Ștefan cel Mare 105
- 4.

II. OBIECTUL SESIZĂRII

Obiectul sesizării este:

- Legea nr. 220 din 31 iulie 2023 pentru modificarea unor acte normative (implementarea unor considerente conținute în Hotărârea Curții Constituționale nr. 10/2023 privind controlul constituționalității Partidului Politic „Șor”).

În special, se solicită verificarea constituționalității lit. e) din art. 16 alin. (2) al Codului electoral al Republicii Moldova nr. 325/2022, introdus prin legea menționată după cum urmează:

„e) persoanele care, la data pronunțării hotărârii Curții Constituționale privind declararea neconstituționalității unui partid politic, dețineau calitatea de membru al organului executiv al partidului politic declarat neconstituțional, precum și persoanele care ocupau funcții electivă din partea partidului politic declarat neconstituțional, pe o perioadă de 5 ani de la data pronunțării hotărârii Curții Constituționale.”

III. CADRUL NORMATIV PERTINENT

1. Constituția Republicii Moldova

Articolul 1

Statul Republica Moldova

- (1) Republica Moldova este un stat suveran și independent, unitar și indivizibil.

(3) Republica Moldova este un **stat de drept**, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sînt garantate.

Articolul 4

Drepturile și libertățile omului

(1) Dispozițiile constituționale privind **drepturile și libertățile omului** se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.

(2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale.

Articolul 5

Democrația și pluralismul politic

(1) Democrația în Republica Moldova se exercită în condițiile pluralismului politic, care este incompatibil cu dictatura și cu totalitarismul.

(2) Nici o ideologie nu poate fi instituită ca ideologie oficială a statului.

Articolul 7

Constituția, Lege Supremă

Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege și nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică.

Articolul 8

Respectarea dreptului internațional și a tratatelor internaționale

(1) Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizației Națiunilor Unite și tratatele la care este parte, să-și bazeze relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional.

(2) Intrarea în vigoare a unui tratat internațional conținînd dispoziții contrare Constituției va trebui precedată de o revizuire a acesteia.

Articolul 16

Egalitatea

(1) Respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului.

(2) Toți cetățenii Republicii Moldova sînt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială.

Articolul 21

Prezumția nevinovăției

Orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată pînă cînd vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale.

Articolul 22

Neretroactivitatea legii

Nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos. De asemenea, nu se va aplica nici o pedeapsă mai aspră decît cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos.

Articolul 23

Dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle

- (1) Fiecare om are dreptul să i se recunoască personalitatea juridică.
- (2) Statul asigură dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle. În acest scop statul publică și face accesibile toate legile și alte acte normative.

Articolul 32

Libertatea opiniei și a exprimării

- (1) Oricărui cetățean îi este garantată libertatea gândirii, a opiniei, precum și libertatea exprimării în public prin cuvînt, imagine sau prin alt mijloc posibil.
- (2) Libertatea exprimării nu poate prejudicia onoarea, demnitatea sau dreptul altei persoane la viziune proprie.
- (3) Sînt interzise și pedepsite prin lege contestarea și defăimarea statului și a poporului, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial, la violență publică, precum și alte manifestări ce atentează la regimul constituțional.

Articolul 38

Dreptul de vot și dreptul de a fi ales

- (1) Voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

(2) Cetățenii Republicii Moldova au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniți pînă în ziua alegerilor inclusiv, excepție făcînd cei puși sub interdicție în modul stabilit de lege.

(3) Dreptul de a fi aleși le este garantat cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot, în condițiile legii.

Articolul 39

Dreptul la administrare

(1) Cetățenii Republicii Moldova au dreptul de a participa la administrarea treburilor publice nemijlocit, precum și prin reprezentanții lor.

(2) Oricărui cetățean i se asigură, potrivit legii, accesul la o funcție publică.

Articolul 41

Libertatea partidelor și a altor organizații social-politice

(1) Cetățenii se pot asocia liber în partide și în alte organizații social-politice. Ele contribuie la definirea și la exprimarea voinței politice a cetățenilor și, în condițiile legii, participă la alegeri.

(2) Partidele și alte organizații social-politice sînt egale în fața legii.

(3) Statul asigură respectarea drepturilor și intereselor legitime ale partidelor și ale altor organizații social-politice.

(4) Partidele și alte organizații social-politice care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept, a suveranității și independenței, a integrității teritoriale a Republicii Moldova sînt neconstituționale.

(5) Asociațiile secrete sînt interzise.

(6) Activitatea partidelor constituite din cetățeni străini este interzisă.

(7) Funcțiile publice ai căror titulari nu pot face parte din partide se stabilesc prin lege organică.

Articolul 54

Restrîngerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți

(1) În Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului.

(2) Exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrîngeri decît celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sînt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției.

(3) Prevederile alineatului (2) nu admit restrîngerea drepturilor proclamate în articolele 20-24.

(4) Restrângerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății.

Articolul 68

Mandatul reprezentativ

- (1) În exercitarea mandatului, deputații sînt în serviciul poporului.
- (2) Orice mandat imperativ este nul.

Articolul 69

Mandatul deputaților

- (1) Deputații intră în exercițiul mandatului sub condiția validării.
- (2) Calitatea de deputat încetează la data întrunirii legale a Parlamentului nou ales, în caz de demisie, de ridicare a mandatului, de incompatibilitate sau de deces.

Articolul 76

Intrarea în vigoare a legii

Legea se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova și intră în vigoare la data publicării sau la data prevăzută în textul ei. Nepublicarea legii atrage inexistența acesteia.

Articolul 134

Statutul

- (1) Curtea Constituțională este unica autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova.
- (2) Curtea Constituțională este independentă de orice altă autoritate publică și se supune numai Constituției.
- (3) Curtea Constituțională garantează supremația Constituției, asigură realizarea principiului separării puterii de stat în putere legislativă, putere executivă și putere judecătorească și garantează responsabilitatea statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat.

Articolul 135

Atribuțiile

- (1) Curtea Constituțională:
 - a) exercită, la sesizare, controlul constituționalității legilor și hotărîrilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărîrilor și ordonanțelor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte;
 - b) interpretează Constituția;
 - c) se pronunță asupra inițiativelor de revizuire a Constituției;
 - d) confirmă rezultatele referendumurilor republicane;

- e) confirmă rezultatele alegerii Parlamentului și a Președintelui Republicii Moldova;
 - f) constată circumstanțele care justifică dizolvarea Parlamentului, demiterea Președintelui Republicii Moldova sau interimatul funcției de Președinte, precum și imposibilitatea Președintelui Republicii Moldova de a-și exercita atribuțiile mai mult de 60 de zile;
 - g) rezolvă cazurile excepționale de neconstituționalitate a actelor juridice, sesizate de Curtea Supremă de Justiție;
 - h) hotărăște asupra chestiunilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid.
- (2) Curtea Constituțională își desfășoară activitatea din inițiativa subiecților prevăzuți de Legea cu privire la Curtea Constituțională.

Articolul 140

Hotărârile Curții Constituționale

- (1) Legile și alte acte normative sau unele părți ale acestora devin nule din momentul adoptării hotărârii corespunzătoare a Curții Constituționale.
- (2) Hotărârile Curții Constituționale sînt definitive și nu pot fi atacate.

2. Legislația internațională

a) Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale

Articolul 8. Dreptul la respectare a vieții private și de familie

1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decît în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora.

Articolul 10. Libertatea de exprimare

1. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică statele să supună societățile de radiodifuziune, de cinematografie sau de televiziune unui regim de autorizare.

2. Executarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.

Articolul 11. Libertatea de întrunire și de asociere

1. Orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire pașnică și la libertatea de asociere, inclusiv dreptul de a constitui cu alții sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

2. Exercițarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei ori pentru protecția drepturilor și libertăților altora. Prezentul articol nu interzice ca restrângeri legale să fie impuse exercitării acestor drepturi de către membrii forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat.

Articolul 14. Interzicerea discriminării

Exercițarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.

Protocolul I

Articolul 3. Dreptul la alegeri libere

Înaltele părți contractante se angajează să organizeze, la intervale rezonabile, alegeri libere cu vot secret, în condițiile care asigură libera exprimare a opiniei poporului cu privire la alegerea corpului legislativ.

b) Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 16.12.1966

Articolul 17

1. Nimeni nu va putea fi supus vreunor imixtiuni arbitrare sau ilegale în viața particulară, în familia, domiciliul sau corespondența sa, nici la atingeri ilegale aduse onoarei și reputației sale.

2. Orice persoană are drept la protecția legii împotriva unor asemenea imixtiuni sau atingeri.

Articolul 19

1. Nimeni nu trebuie să aibă ceva de suferit din pricina opiniilor sale.

2. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare; acest drept cuprinde libertatea de a căuta, de a primi și de a răspîndi informații și idei de orice fel, fără a se ține seama de frontiere, sub formă orală, scrisă, tipărită ori artistică, sau prin orice alt mijloc, la alegerea sa.

3. Exercițarea libertăților prevăzute la paragraful 2 al prezentului articol comportă îndatoriri și răspunderi speciale.

În consecință, ea poate fi supusă anumitor limitări care trebuie însă stabilite în mod expres prin lege și care sunt necesare:

- a) respectării drepturilor sau reputației altora;
- b) apărării securității naționale, ordinii publice, sănătății sau moralității publice.

Articolul 22

1. Orice persoană are dreptul de a se asocia în mod liber cu altele, inclusiv dreptul de a constitui sindicate și de a adera la ele, pentru ocrotirea intereselor sale.

2. Exercițarea acestui drept nu poate fi supusă decît restricțiilor prevăzute de lege și care sunt necesare într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al securității publice, al ordinii publice ori pentru a ocroti sănătatea sau moralitatea publică sau drepturile și libertățile altora. Prezentul articol nu se opune ca exercițarea acestui drept de către membrii forțelor armate și ai poliției să fie supusă unor restricții legale.

3. Nici o dispoziție din prezentul articol nu permite statelor părți la Convenția din 1948 a Organizației Internaționale a Muncii privind libertatea sindicală și ocrotirea dreptului sindical să ia măsuri legislative aducînd atingere - sau să aplice legea într-un mod care să aducă atingere - garanțiilor prevăzute în acea Convenție.

Articolul 25

Orice cetățean are dreptul și posibilitatea, fără nici una din discriminările la care se referă articolul 2 și fără restricții nerezonabile:

- a) de a lua parte la conducerea treburilor publice, fie direct, fie prin intermediul unor reprezentanți liber aleși;
- b) de a alege și de a fi ales, în cadrul unor alegeri periodice, oneste, cu sufragiu universal și egal și cu scrutin secret, asigurînd exprimarea liberă a voinței alegătorilor;

c) de a avea acces, în condiții generale de egalitate, la funcțiunile publice din țara sa.

Articolul 26

Toate persoanele sunt egale în fața legii și au, fără discriminare, dreptul la o ocrotire egală din partea legii.

În această privință legea trebuie să interzică orice discriminare și să garanteze tuturor persoanelor o ocrotire egală și eficace contra oricărei discriminări, în special de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere sau întemeiată pe orice altă împrejurare.

3. Cadrul normativ național pertinent.

Codul electoral al RM

Voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Statul garantează exprimarea voinței libere a cetățenilor prin apărarea principiilor democratice și a normelor dreptului electoral. Prezentul cod stabilește modul de organizare și desfășurare a alegerilor pentru Parlament, pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova, pentru autoritățile administrației publice locale, a alegerilor regionale, precum și modul de organizare și desfășurare a referendumurilor.

Articolul 2. Principiile participării la alegeri

(1) Cetățeanul Republicii Moldova participă la alegeri prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

(2) Participarea la alegeri este liberă și benevolă. Nimeni nu este în drept să exercite presiuni asupra alegătorului cu scopul de a-l sili să participe sau să nu participe la alegeri, precum și asupra exprimării de către acesta a liberei sale voințe.

Articolul 3. Vot universal

Cetățenii Republicii Moldova pot alege și pot fi aleși fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau origine socială.

Articolul 14. Dreptul de a alege

Dreptul de a alege îl au cetățenii Republicii Moldova care au împlinit, inclusiv în ziua alegerilor, vârsta de 18 ani, cu excepția celor privați de acest drept prin hotărârea judecătorească de instituire a măsurii de ocrotire judiciară.

Articolul 15. Dreptul de a fi ales

Dreptul de a fi aleși îl au cetățenii Republicii Moldova cu drept de vot care întrunesc condițiile prevăzute de prezentul cod.

Articolul 16. Restricții privind exercitarea drepturilor electorale

(1) Nu au dreptul de a alege persoanele care nu întrunesc condițiile prevăzute la art.14.

(2) Nu pot fi alese:

a) persoanele care îndeplinesc serviciul militar în termen;

b) persoanele prevăzute la alin.(1);

c) persoanele care sunt condamnate la închisoare (privațiune de libertate) prin hotărâre judecătorească definitivă, precum și persoanele care au antecedente penale nestinse pentru infracțiuni săvârșite cu intenție. Organele electorale sunt informate despre existența antecedentelor penale de către organele Ministerului Afacerilor Interne și/sau de către Autoritatea Națională de Integritate;

d) persoanele private de dreptul de a ocupa funcții de răspundere prin hotărâre judecătorească definitivă. Organele electorale sunt informate despre existența interdicției de către Ministerul Justiției, Autoritatea Națională de Integritate și/sau de către Ministerul Afacerilor Interne.

e) persoanele care, la data pronunțării hotărârii Curții Constituționale privind declararea neconstituționalității unui partid politic, dețineau calitatea de membru al organului executiv al partidului politic declarat neconstituțional, precum și persoanele care ocupau funcții electivă din partea partidului politic declarat neconstituțional, pe o perioadă de 5 ani de la data pronunțării hotărârii Curții Constituționale.

(3) Candidații în alegeri, după caz, participanții la referendum care, în virtutea funcției pe care o dețin, sunt obligați să respecte regimul juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, precum și alte restricții și limitări prevăzute de normele juridice speciale, inclusiv în scopul prevenirii utilizării ilicite a resurselor administrative în perioada electorală, își suspendă activitatea în funcția respectivă din momentul începerii campaniei electorale. Persoanele care cad sub incidența acestor prevederi sunt:

a) viceprim-miniștrii, miniștrii și membrii din oficiu ai Guvernului;

b) secretarul general al Aparatului Președintelui Republicii Moldova, secretarul general al Parlamentului, secretarul general al Guvernului, secretarii generali adjuncți ai Guvernului, secretarii de stat, secretarii generali ai ministerelor;

c) conducătorii și adjuncții conducătorilor autorităților publice centrale și ai structurilor organizaționale din sfera lor de competență;

d) președinții și vicepreședinții raioanelor;

e) primarii și viceprimarii;

f) pretorii și vicepretorii;

g) secretarii consiliilor locale și ai preturilor;

h) funcționarii/angajații care au obligația de a-și suspenda raporturile de serviciu/muncă potrivit normelor juridice speciale ce reglementează activitatea acestora.

.....

IV. CIRCUMSTANȚELE DE FAPT

1. Pe data de 10 iulie 2023 în Parlament a fost înregistrat proiectul nr. 232 pentru modificarea unor acte normative (implementarea unor considerente conținute în Hotărârea Curții Constituționale nr. 10/2023 privind controlul constituționalității Partidului Politic „Șor”).¹
2. Numai peste 4 zile de la înregistrare, pe data de 14 iulie 2023, fără nicio dezbateri efectivă, avizare sau vreo expertizare, cu încălcarea procedurii privind transparența în procesul decizional proiectul nr. 232 a fost aprobat în primă lectură.
3. Pe data de 18 și 19 iulie 2023 în Parlament au fost organizate niște consultări publice pe marginea acestui proiect.² Aceste consultări au fost unele extrem de formale, doar pentru a bifa tentativă de transparență. La aceste consultări au participat foarte puțin actori relevanți dar chiar și acești puțin reprezentanți ai unor partide și societății civile, în majoritatea absolută, au criticat dur proiectul de lege care a fost catalogat ca o ingerință în dreptul constituțional de a fi ales.
4. Pe data de 31 iulie 2023, cu ignorarea criticilor publice și a recomandărilor expuse, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat proiectul în lectura a doua și finală.
5. Potrivit notei informative la acest proiect, scopul este ajustarea cadrului normativ în urma adoptării de către Curtea Constituțională a hotărârii nr. 10 din 19 iunie 2023 prin care a fost declarat neconstituțional partidul politic „Șor”. Autorii s-au referit la unele constatări ale Curții cu privire la caracterul preventiv al măsurilor necesare în vederea protejării democrației. De asemenea, s-a menționat despre necesitatea implementării unor considerente

¹ <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/6555/language/ro-RO/Default.aspx>

² <https://www.privesc.eu/arhiva/103309/Audieri-publice--organizate-de-Comisia-juridica--numiri-si-imunitati--cu-privire-la-proiectul-de-lege-pentru-modificarea-unor-acte-normative--nr--232->
<https://www.privesc.eu/arhiva/103324/Audieri-publice--organizate-de-Comisia-juridica--numiri-si-imunitati--cu-privire-la-proiectul-de-lege-pentru-modificarea-unor-acte-normative--nr--232->

ale Curții, în particular efectele produse de declararea neconstituționalității a unui partid politic.

6. Se menționează în argumentare că dreptul de a fi ales prevăzut de art. 38 din Constituție nu este unul absolut și poate fi restrâns în condițiile legii. În acest sens se face analogie și cu unele reglementări care prevăd restricții similare, precum sunt în legislația cu privire la declararea averii și intereselor personale.
7. Până la aprobarea conceptului proiectului nr. 232 în lectura întâi nu a existat nicio expertiză relevantă, nici un aviz. Unele avize au parvenit deja după aprobarea proiectului în lectura I, adică după aprobarea conceptului. Acest proiect de lege care vizează drepturi fundamentale precum dreptul de a fi ales și libertatea de asociere nu a fost remis spre avizare Comisiei de la Veneția.
8. Cu doar câteva zile înainte de dezbaterile în lectura a II-a au fost înregistrate un șir de amendamente care au schimbat esențial întregul proiect. Astfel, s-au introduse completări de esență la Codul penal care nu au nicio legătură cu conceptul proiectului votat în I lectură. Au fost introduse noi componente de infracțiune și agravarea pedepsei la alte componente. De fapt, aceste amendamente nu sunt altceva decât inițiative legislative noi care au fost introduse urgent, cu evitarea tuturor procedurilor legale de transparență, expertiză, dezbateri etc. În ultima ședință a sesiunii parlamentare, prin „ușa din spate” Parlamentul a admis grave abuzuri în procedura legislativă prin criminalizarea excesivă a unor fapte fără nici un temei și dezbateri preliminare. Totodată, acest aspect urmează a fi analizat detaliat și va fi obiectul unor alte adresări la Înalta Curte.
9. În prezenta sesizare se cere examinarea aspectului legat de restricțiile de vot. Și această normă a suferit modificări dintre prima și a doua lectură. Astfel termenul de restricții a fost majorat de la 3 la 5 ani, fără a exista vreo motivare efectivă și argumentare legală.
10. În realitate, Legea adoptată reprezintă, de fapt, o formă a legii lustrației prin care o parte din societate este exclusă și limitată în anumite drepturi civile din motive politice, un precedent unic pentru istoria Republicii Moldova.

V. ARGUMENTAREA PRIVIND INCIDENȚA DREPTURILOR PREVĂZUTE DE CONSTITUȚIE ȘI PRETINSELE ÎNCĂLCĂRI ALE LEGII SUPREME

11. Considerăm că prin aprobarea dispoziției normei legale prevăzute la lit.e) alin. (2) din art. 16 al Codului electoral, introdusă prin legea din 31 iulie 2023, legiuitorul a depășit cadrul constituțional, fiind încălcat direct art. 38 din Constituție – dreptul de a fi ales. Totodată, pe lângă încălcarea art. 38 din Constituție, considerăm că prezentei spețe, prin coroborare, sunt incidente și următoarele prevederi din Legea Supremă: art. 1 alin. (3) – principiul legalității; art. 2 – suveranitatea și puterea de stat; art. 5 – democrația și pluralismul politic; art. 16 – egalitatea; art. 21 – prezumția nevinovăției; art. 22 – neretroactivitatea legii; art. 32 – libertatea opiniei; art. 39 – dreptul la administrare; art. 41 – libertatea de asociere; art. 54 – restrângerea drepturilor, art. 68 – interzicerea unui mandat imperativ și altele.
12. Mai mul ca atât, consecințe negative care decurg din executarea actului contestat aduc atingere drepturilor fundamentale apărute de Convenția europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului, în special art. 8 (dreptul la respectul vieții private), art. 10 (libertatea de exprimare), art. 11 (libertatea de asociere), art. 14 (interzicerea discriminării), art. 3 Protocolul I (alegeri libere).

Privind incidența dreptului constituțional de a fi ales – art. 38 din Constituție și art. 3 Protocolul I al CEDO

13. Conform art. 38 din Constituție, Voința poporului constituie baza puterii de stat care se exprimă prin alegeri libere iar dreptul de a fi ales este un drept garantat cetățenilor Republicii Moldova.
14. Art. 3 Protocolul I al Convenției Europene prevede dreptul la alegeri libere care să asigure libera exprimare a opiniei poporului cu privire la alegerea corpului legislativ.

15. Potrivit normei contestate, nu vor putea fi alese, pe o perioadă de 5 ani de la data pronunțării hotărârii Curții Constituționale privind declararea neconstituționalității unui partid politic, persoanele care la acel moment erau membri ai organului executiv al partidului politic declarat neconstituțional, precum și persoanele care ocupau funcții electivă din partea partidului politic declarat neconstituțional.
16. Este necesar de remarcat, că Parlamentul, chiar dacă a argumentat necesitatea punerii în executare a hotărârii Înaltei Curți, de fapt, prin adoptarea legii contestate a depășit limitele stabilite prin hotărârea Curții nr. 10 din 19 iunie 2023. La pct. 185-188 Curtea a stabilit în mod autonom efectele hotărârii. Astfel, s-a menționat expres că din momentul declarării partidului neconstituțional, acesta se consideră dizolvat de drept iar ministerul justiției va numi o comisie de lichidare pentru radierea partidului din registrul de stat al persoanelor juridice.
17. Curtea a stabilit toate efectele care vizează reprezentanții partidului declarat neconstituțional. Astfel, deputații și alți aleși locali își vor continua mandatul în mod independent. Deci, Înalta Curte nu a anulat mandatele aleșilor partidului declarat neconstituțional și nici nu a impus careva interdicții pe viitor de a candida. Unica restricție a fost impusă doar deputaților și doar pentru a se afilia la alte fracțiuni parlamentare. În hotărârea Curții nu se vorbește despre restricția de afiliere pe viitor la alte partide politice.
18. În privința viitorilor potențiali aleși, Curtea a stabilit interdicția de validare a următoarelor mandate de pe listele de candidați, fiind anulate listele de supleanți. Înalta Curte a anulat doar listele de supleanți la data pronunțării hotărârii. Curtea nu a impus vreo restricție pentru viitoarele liste de candidați.
19. De remarcat că Curtea Constituțională nu a venit cu vreo adresă către Parlament pentru a pune în executare decizia sa. Sigur că Parlamentul, în calitate de organ legislativ suprem are libertatea de modifica cadrul normativ în corespundere cu considerentele expuse în jurisprudența Înaltei Curți, totodată, acest drept se referă la aspecte tehnice, de eliminare a lacunelor urmare a deciziei Curții dar nu la dezvoltarea și extinderea hotărârii acesteia.
20. În realitate, prin adoptarea legii contestate, legiuitorul de fapt, nu doar a pus în aplicare unele aspecte tehnice din hotărârea nr. 10 din 19 iunie 2023,

dar de fapt, a extins efectele hotărârii, a dezvoltat această hotărâre reieșind din propria înțelegere care ar trebui să fie consecințele practice în urma declarării neconstituționalității unui partid politic.

21. Astfel, Parlamentul, prin impunerea de a candida la orice scrutin electoral pentru o perioadă de 5 ani, a restricționat dreptul fundamental de a fi ales la sute de potențiali candidați, care anterior au fost în conducerea sau pe listele de candidați ai unui partid declarat neconstituțional.
22. De remarcat că legislația națională prevede un șir de restricții ale unor drepturi civile și electorale. Există restricții de a candida pentru militari în termen, pentru persoane condamnate pentru comiterea unor categorii de infracțiuni, pentru persoane care sunt private de dreptul de a candida în baza unei hotărâri judecătorești.
23. Toate interdicțiile de a fi ales care există în prezent, **sunt individualizate** și se referă la anumite persoane exacte și doar ca urmare a unei decizii definitive judecătorești. Aceste restricții sunt impuse ca o sancțiune concretă pentru anumite fapte concrete în privința persoanelor concrete. Adică este o sancțiune individualizată, aprobată de o instanță corespunzătoare, cu respectarea tuturor procedurilor unui proces echitabil. Astfel de restricții și sancțiuni au fost întotdeauna și acestea corespund principiilor unanim recunoscute și sunt proporționale scopului urmărit.
24. Potrivit normei contestate, nu este nici vorbă de individualizarea sancțiunii pentru fiecare persoană concretă ca urmare a unui proces echitabil și unei decizii definitive ca rezultat al propriilor acțiuni ilegale. Conform legii adoptată, s-a impus o restricție foarte generală, unui cerc foarte larg de persoane, fără nicio individualizare a responsabilității concrete a fiecărei persoane. De fapt a fost luată o decizie politică de a impune o sancțiune colectivă foștilor membri ai partidului declarat neconstituțional.
25. Cu regret, legiuitorul adoptând redacția normei contestate, nici nu a luat în calcul unele circumstanțe obiective precum ar fi: a) un fost candidat sau ales local pe lista partidului declarat neconstituțional posibil că nici nu a fost membru al acelui partid când a candidat și nu a participat niciodată la procesele decizionale; b) acel subiect, chiar dacă a fost membru de partid, posibil deja este membru și potențial candidat al altui partid; c) foștii candidați pe liste sau membri ai organelor de conducere al partidului declarat

neconstituțional au plecat sau și-au pierdut afilierea cu partidul până la decizia Curții; d) lista membrilor din organele de conducere a partidului poate fi fluctuantă și nu întotdeauna aceste liste sunt publice, astfel nu este clar cum vor fi identificate aceste persoane. Astfel de circumstanțe pot fi multiple, circumstanțe care exclud orice responsabilitate a candidaților sau altor membri din conducerea partidului. Astfel se constată o deficiență a calității legii adoptate, o imprecizie și imprevizibilitate.

26. Potrivit art. 2 alin. (1) din Constituție, suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova. Această suveranitate este exercitată prin alegeri libere. Odată ce o bună parte din cetățeni sunt eliminați abuziv din dreptul său de a candida, atunci o parte din popor este limitat în dreptul său de a alege și exercita partea sa de suveranitate națională, deoarece există o probabilitate mare ca cei pentru care alegătorii au dorit să voteze să fie excluși din procesul electoral. *Fiecare alegător trebuie să aibă posibilitatea ca votul său să influențeze alcătuirea corpului legislativ, în caz contrar ar rămâne fără fond dreptul de vot, procesul electoral și, în cele din urmă, ordinea democratică în sine (Riza și alții împotriva Bulgariei, pct. 148).*
27. Jurisprudența CEDO cunoaște mai multe precedente relevante unor cazuri asemănătoare cu speța în cauză. Dar nu este atestat nici un caz în întreaga comunitate europeană ca să existe așa restricții de a candida, chiar ca rezultat al declarării unui partid neconstituțional.
28. Mai jos vom veni cu unele spețe relevante din jurisprudența CEDO care vin să argumenteze sfidarea de către Parlamentul RM atât a art. 28 din Constituție dar și a art. 3 protocolul I al Convenției europene.

În ceea ce privește cine se poate prevala de o presupusă încălcare a acestui aspect „pasiv”, Curtea a recunoscut că, atunci când legislația electorală sau măsurile luate de autoritățile naționale restrâng dreptul candidaților luați individual de a candida la alegeri pe lista unui partid, partidul respectiv poate, în această calitate, să se considere victima unei încălcări a art. 3 din Protocolul nr. 1, independent de candidații săi [Partidul Laburist Georgian împotriva Georgiei, pct. 72- 74; Riza și alții împotriva Bulgariei, pct. 142].

În cauza Tănase împotriva Moldovei (MC), Curtea s-a pronunțat asupra problemei dublei cetățenii, însă numai în raport cu art. 3 din Protocolul nr. 1. Aceasta a constatat existența unui consens potrivit căruia, în cazul în care se permite cetățenia

multiplă, deținerea mai multor cetățenii nu ar trebui să constituie motiv de neeligibilitate pentru funcția de deputat, chiar dacă populația are diversitate etnică, iar numărul deputaților cu cetățenie multiplă riscă să fie ridicat.

Pentru a fi compatibilă cu Convenția, respingerea unei candidaturi trebuie să fie în primul rând legală, și anume să fie în special prevăzută de lege. În cauza Dicle și Sadak împotriva Turciei, reclamanții, deputații unui partid politic dizolvat, au fost condamnați la pedepse severe cu închisoarea pentru apartenența la o organizație ilegală. În urma unei hotărâri a Curții Europene, procesul lor a fost redeschis. Cu toate acestea, candidatura lor la alegerile parlamentare a fost respinsă pe motiv că nu și-au executat pedeapsa în totalitate. În cadrul examinării sale în temeiul art. 6 § 2 din Convenție, Curtea a constatat că din deciziile naționale reieșea că, în urma redeschiderii procesului, cauza trebuia judecată ca și cum ar fi fost judecată pentru prima dată. Curtea a concluzionat că menținerea condamnării inițiale în cazierile judiciare ale reclamanților și respingerea ulterioară a candidaturii lor nu erau prevăzute de lege și că, prin urmare, a fost încălcat art. 3 din Protocolul nr. 1.

Deși este mai puțin strict decât în privința aspectului activ al art. 3 din Protocolul nr. 1, controlul Curții asupra aspectului pasiv nu este totuși inexistent. În special, controlul de proporționalitate, deși relativ flexibil, este real. Curtea a constatat, în special, o serie de încălcări ale art. 3 din Protocolul nr. 1 din cauza caracterului disproporționat al sancțiunilor aplicate unor aleși după ce partidele lor politice au fost dizolvate pe motivul nerespectării integrității teritoriale și unității statului ori al menținerii caracterului laic al sistemului politic.

În cauza Ždanoka împotriva Letoniei (MC), reclamanta era membră a unui partid aflat la originea unei tentative de lovitură de stat în 1991. Ulterior, candidatura sa la alegeri a fost respinsă de mai multe ori din cauza activităților sale împreună cu partidul respectiv, continuate ulterior tentativei de lovitură de stat. Curtea a considerat că fosta poziție a reclamantei în partid, combinată cu comportamentul său în timpul tentativei de lovitură de stat, putea totuși justifica împiedicarea acesteia să se prezinte la alegerile parlamentare. Deși o astfel de restrângere nu ar putea fi acceptată, de exemplu, într-o țară cu un cadru de instituții democratice stabilit de zeci de ani sau de secole, aceasta ar putea fi considerată acceptabilă în Letonia, având în vedere contextul istorico-politic și amenințarea la adresa noii ordini democratice. Cu toate acestea, Curtea a adăugat că Parlamentul Lituaniei avea obligația de a asigura supravegherea permanentă a restrângerii în litigiu, pentru a-i pune capăt într-un termen scurt. Această concluzie era cu atât mai justificată în lumina stabilității sporite de care beneficiază acum Letonia, în special datorită

integrării sale depline în structura europeană. Prin urmare, orice inacțiune a corpului legislativ leton în această privință ar putea determina Curtea să își reconsidere concluzia (pct. 132-135).

Ulterior, Curtea a subliniat din nou importanța trecerii timpului și **necesitatea reevaluării legislației privind legile lustrației**. În cauza *Adamsons împotriva Letoniei*, reclamantului, fost prim-ministru, i s-a respins candidatura pe motiv că a fost agent KGB în trecut. Curtea a confirmat concluziile sale privind contextul istoric al țării. Cu toate acestea, a adăugat că, în timp, simpla suspiciune generală față de un grup de persoane nu mai era suficientă, iar autoritățile trebuiau să furnizeze argumente și probe suplimentare pentru a justifica o astfel de respingere. Legea aplicată în speță era pentru foștii agenți ai KGB. Având în vedere diversitatea funcțiilor acestui organ, noțiunea era prea vastă. În aceste condiții, nu mai era suficient doar să se constate că persoana în cauză făcuse parte din grupul respectiv. Deoarece acest grup a fost definit prea larg, o restrângere a drepturilor electorale ale membrilor lui ar fi trebuit să urmeze o abordare individualizată pentru a ține seama de comportamentul lor real. Necesitatea acestei individualizări a devenit tot mai importantă odată cu trecerea timpului. Reclamantul nu a fost niciodată acuzat că ar fi fost implicat în mod direct sau indirect în faptele rele ale regimului totalitar și nici în vreun act care să poată dovedi opoziție sau ostilitate față de restabilirea independenței Letoniei și a ordinii sale democratice. Mai mult decât atât, acesta a fost declarat neeligibil în mod oficial foarte târziu, după 10 ani de carieră militară și politică remarcabilă în Letonia restaurată. Astfel, doar motivele cele mai convingătoare ar putea justifica neeligibilitatea reclamantului în aceste condiții. În plus, perioada de 10 ani în care foștii agenți ai KGB puteau suferi restrângerile prevăzute de alte texte legislative a fost prelungită cu încă 10 ani fără ca Parlamentul sau Guvernul să fi prezentat motive în acest sens. Prin urmare, **Curtea a concluzionat că prelungirea a avut un caracter vădit arbitrar față de reclamant**.

În trei cauze îndreptate împotriva Turciei, Curtea a avut ocazia să examineze consecințele, pentru parlamentari aleși, ale dizolvării partidelor politice din care făceau parte. În cauza Sadak și alții împotriva Turciei (nr. 2), un partid politic a fost dizolvat pe motivul nerespectării integrității teritoriale și a unității statului. Deputații aleși sub titulatura acestuia au fost automat privați de mandatul lor parlamentar. Curtea a considerat că ingerințele în libertatea de exprimare a unui parlamentar din opoziție necesitau un control dintre cele mai stricte. Revocarea mandatului parlamentar al reclamantilor a fost automată și independentă de

activitățile lor politice în nume propriu. Prin urmare, a fost o măsură de o severitate extremă și disproporțională față de orice scop legitim invocat.

*În cauza Kavakçı împotriva Turciei, s-au adus restrângeri temporare asupra drepturilor politice ale reclamantei ca urmare a dizolvării definitive a partidului în care era membră. Curtea a considerat că aceste măsuri aveau scopul de a păstra caracterul laic al regimului politic turc și că, având în vedere importanța acestui principiu pentru sistemul democratic din Turcia, măsura respectivă a urmărit scopurile legitime de apărare a ordinii și de protejare a drepturilor și libertăților celorlalți. În ceea ce privește proporționalitatea sancțiunii, pe de altă parte, dispozițiile constituționale referitoare la dizolvarea unui partid politic în vigoare la vremea respectivă aveau o întindere foarte mare. Toate faptele și afirmațiile membrilor puteau fi imputate partidului pentru a-l considera ca un centru de activități contrare Constituției și a decide dizolvarea lui. Nu s-a făcut nicio deosebire între diferitele grade de implicare ale membrilor în activitățile în litigiu. În plus, unii membri ai partidului – inclusiv președintele și vicepreședintele – aflați într-o situație comparabilă cu cea a reclamantei nu au suferit niciun fel de sancțiune. În consecință, **Curtea a concluzionat că sancțiunea nu a fost proporțională și că a fost încălcat art. 3 din Protocolul nr. 1.***

*Într-o altă cauză având ca obiect revocarea mandatului unui deputat din același partid, **Curtea a reiterat constatarea încălcării art. 3 din Protocolul nr. 1**, dar a observat cu interes adoptarea unei modificări a Constituției care consolida statutul parlamentarilor și avea probabil ca efect scăderea frecvenței revocării unui mandat (Sobaci împotriva Turciei).*

În cauza Lykourazos împotriva Greciei, Curtea a concluzionat că noua incompatibilitate profesională aplicabilă deputaților nu fusese anunțată înainte de alegeri și i-a surprins atât pe reclamant, cât și pe alegătorii săi în cursul mandatului. Aceasta a considerat că, examinând alegerea reclamantului în raport cu noul articol din Constituție, intrat în vigoare în 2003, fără a ține seama de faptul că alegerile au avut loc în aprilie 2000 în deplină legalitate, instanța internă l-a decăzut din funcțiile parlamentare și i-a privat pe alegătorii săi de candidatul pe care l-au ales în mod liber și democratic pentru a-i reprezenta timp de 4 ani, ceea ce constituie o încălcare a principiului încrederii legitime. În mod similar, în cauza Paschalidis, Koutmeridis și Zaharakis împotriva Greciei, Curtea a hotărât că revirimentul jurisprudențial imprevizibil ulterior alegerilor care a vizat calcularea coeficientului electoral, având ca efect pierderea mandatului de către mai mulți deputați, a constituit o încălcare a art. 3 din Protocolul nr. 1.

29. Legea contestată a fost adoptată cu doar câteva zile înainte de începerea oficială a perioadei electorale pentru alegerile locale generale din 5 noiembrie 2023. Astfel, constatăm că Parlamentul a adoptat modificări de esență la reguli electorale fundamentale precum dreptul de a fi ales chiar înainte de un scrutin electoral. Asemenea acțiuni vin în contradicție directă cu principiile și standardele internaționale în domeniu, precum recomandările Codului bunelor practici în materie electorală adoptat de Comisia de la Veneția în 2002 care nu recomandă modificarea legislației electorale cu un an înainte de alegeri.

30. În acest sens există și concluzii ale CEDO relevante.

... restrângerea dreptului de a candida la alegeri, chiar dacă urmărește un scop legitim, nu trebuie să aibă ca efect înlăturarea caracterului efectiv al acestui drept deoarece fie condițiile sunt introduse prea târziu ori prea brusc, fie nu sunt suficient de clare. În cauza Lykourazos împotriva Greciei, un text de lege care introducea incompatibilitatea mandatului de deputat cu orice alte activități profesionale le-a fost aplicată imediat deputaților în cursul actualului mandat, iar deputații au fost privați de mandatele lor, deși noua condiție nu existase în momentul alegerilor. Dar nu exista niciun motiv imperios pentru a justifica aplicarea acestei incompatibilități absolute. Pentru prima dată, Curtea a apelat la principiul încrederii legitime și, prin urmare, a constatat încălcarea art. 3 din Protocolul nr. 1. Curtea a aplicat din nou acest principiu în cauza Ekoglasnost împotriva Bulgariei. Deși niciuna dintre cele trei condiții noi introduse în legislația electorală nu ridică o problemă în sine, din cauza introducerii lor cu întârziere, partidul reclamant avea doar o lună să le îndeplinească. Curtea a considerat că respectivele condiții de participare la alegeri impune formațiunilor politice fac parte din normele electorale fundamentale. Prin urmare, acestea ar fi trebuit să beneficieze de aceeași stabilitate temporală ca și celelalte elemente de bază ale sistemului electoral. De asemenea, Curtea a hotărât că dispozițiile în temeiul cărora i-a fost respinsă candidatura unui fost membru al clerului erau prea imprecise și, prin urmare, imprevizibile. În consecință, au acordat instanțelor electorale o marjă de apreciere excesivă și au lăsat prea mult loc pentru arbitrar în aplicarea acestei restrângeri (Seyidzade împotriva Azerbaidjanului).

31. Cu privire la impunerea restricției de a candida atragem atenția la un caz extrem de relevant examinat de Curtea Europeană. Ne referim la cazul *Paksas v. Lituania*³.

În acest caz, la 31 martie 2004, Curtea Constituțională a Lituaniei și-a prezentat concluzia conform căreia Președintele țării, dl Rolandas Paksas, a încălcat grav Constituția și jurământul. Din aceste considerente, după emiterea de către Curtea Constituțională a Concluziei, Seimas-ul (Parlamentul Lituaniei) l-a demis pe dl

³ Case of *Paksas v. Lithuania* [GC], Application no. 34932/04, Judgment of 6 January 2011. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102617>

Paksas din funcția de Președinte la data de 6 aprilie 2004⁴. Pentru împiedicarea de a candida din nou la alte funcții electivă, Parlamentul Lituaniei a introdus modificări legislative instituind o restricție de a candida timp de 5 ani. Legea a fost contestată iar Curtea Constituțională a Lituaniei a interpretat Constituția astfel încât a stabilit că o persoană demisă de Seimas (Parlament) din funcția de Președinte a Republicii prin procedura de impeachment pentru încălcarea jurământului depus sau încălcarea gravă a Constituției nu mai poate candida în alegeri prezidențiale⁵.

În aceste condiții, dl Paksas s-a adresat la CtEDO, invocând încălcarea dreptului la alegeri libere. Cu privire la fondul cauzei, CtEDO a reținut că reclamantul a suferit o ingerință în exercitarea dreptului său la eligibilitate, fiind astfel lipsit de orice posibilitate de a candida la alegerile legislative. Ingerința era prevăzută de lege și urmarea scopul de apărare a ordinii democratice. Fără a minimaliza gravitatea faptelor imputate reclamantului sub aspectul obligațiilor sale constituționale și fără a contesta principiul de destituire al acestuia din mandatul de președinte, ingerința are consecințe mari, deoarece îl exclude de la exercitarea nu numai a mandatului legislativ, dar, de asemenea, și a oricărui alt mandat pentru care trebuie să se depună jurământ în conformitate cu Constituția. S-a reținut că Lituania face excepție în Europa, deoarece în majoritatea statelor membre ale Consiliului Europei, destituirea nu are consecințe directe asupra drepturilor electorale ale persoanei în cauză sau este fără consecință directă asupra exercitării dreptului de a candida la alegerile legislative, sau restricțiile prevăzute necesită o decizie judiciară specifică și sunt limitate în timp. La evaluarea proporționalității unei asemenea măsuri este necesar de a acorda o importanță decisivă existenței unei limite temporale și a posibilității de a revedea măsura în cauză. Necesitatea unei asemenea posibilități este legată de faptul că trebuie de luat în considerare contextul istorico-politic al statului în cauză. Acest context este, fără îndoială, de natură să evolueze, inclusiv și percepția pe care o pot avea alegătorii asupra circumstanțelor care au dus la aplicarea acesteia, o restricție generală poate cu timpul să-și piardă justificarea pe care o avea inițial. Or, în speță, nu numai că restricția litigioasă nu este limitată în timp, dar în plus, norma pe care se bazează este înscrisă în textul constituțional⁶.

În opinia CtEDO, ineligibilitatea reclamantului ia, în consecință, o conotație de imuabilitate care se conciliază într-un mod dificil cu art. 3 din Protocolul nr. 1 la CEDO. În plus, faptul că procesul normativ al măsurii în cauză este marcat în mod puternic de circumstanțe, este un indicator în plus asupra caracterului disproporționat al restricției. Ansamblul acestor considerații și, în special, caracterul definitiv și ireversibil al ineligibilității pentru mandatul legislativ care atinge reclamantul, fac această restricție disproporționată⁷.

⁴ *Ibidem*, p. 21.

⁵ Žalimas D. Rolul Curții Constituționale în soluționarea crizelor constituționale: experiența Lituaniei, p. 24.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Case of *Paksas v. Lithuania* [GC], Application no. 34932/04, Judgment of 6 January 2011. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102617>

Din aceste motive, cu paisprezece voturi contra trei s-a decis că, în speță, a existat o încălcare a art. 3 din Protocolul nr. 1 la CEDO⁸.

32. Legea contestată contravine standardelor și recomandărilor unanim recunoscute, aprobate de Comisia de la Veneția în Codul bunelor practici în materie electorală din 2002. Astfel, Înalțul for al Consiliului Europei a stabilit următoarele:

d. Privarea de dreptul de a alege și de a fi ales:

*i. privarea cetățenilor de dreptul de a alege și de a fi ales poate fi prevăzută, dar numai sub rezerva următoarelor **condiții cumulative**:*

ii. privarea trebuie să fie prevăzută de lege:

iii. principiul proporționalității trebuie să fie respectat; condițiile privării cetățenilor de dreptul de a fi ales pot fi mai flexibile decât cele prevăzute pentru dreptul de a alege;

iv. Suspendarea drepturilor electorale trebuie să se bazeze pe recunoașterea incapacității mintale sau condamnarea la privațiune de libertate prin hotărâre definitivă a instanței de judecată pentru comiterea unor infracțiuni grave.

v. Mai mult decât atât, suspendarea drepturilor politice sau constatarea incapacității mintale poate fi impusă numai prin hotărârea specială a instanței de judecată.

33. Astfel Comisia de la Veneția explică clară că trebuie să existe prevederi care ar reglementa clauzele suspendării drepturilor politice. Astfel de clauze trebuie să corespundă unor condiții uzuale care impun restricții asupra drepturilor fundamentale, cu alte cuvinte, ele trebuie:

- să fie prevăzute de lege ;
- să respecte principiul proporționalității ;
- să se bazeze pe o interdicție pe motiv de incapacitate mintală sau condamnare la privațiune de libertate prin hotărârea definitivă a instanței de judecată pentru comiterea unei infracțiuni grave. Mai mult decât atât, suspendarea drepturilor politice ale persoanei poate fi dispusă numai printr-o decizie specială adoptată de o instanță judecătorească. Oricum, în cazul suspendării pe motiv de incapacitate mintală, astfel de decizii speciale pot viza incapacitatea și impune ipso jure privarea drepturilor civile. Cît privește exercitarea unei funcții publice, condițiile privării indiviziilor de dreptul de a fi ales pot fi mai puțin severe decât cele care vizează dreptul de vot, iar decezia

⁸ Jočienė D. Lithuania: The European Convention on Human Rights in the Lithuanian legal system: the lessons learned and perspectives for the future. În: Motoc I. and Ziemele I. (eds.). *The Impact of the ECHR on Democratic Change in Central and Eastern Europe. Judicial Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, p. 251.

de a priva un individ de dreptul a fi ales poate corespunde prevederilor legale în cazul în care activitatea desfășurată de persoanele în exercițiul funcțiilor publice contravine intereselor publice majore.

34. Același Cod al bunelor practici recomandă egalitatea șanselor trebuie garantată tuturor partidelor și candidaților și trebuie să stimuleze statul să adopte o atitudine imparțială față de ei și să aplice aceeași legislație echitabil tuturor.

35. Comisia de la Veneția în opinia sa CDL-AD(2022)025e (cu privire la proiectul noului cod electoral) a conturat unele recomandări importante precum reconsiderarea limitărilor dreptului de vot și de a candida la alegeri. Comisia constant a exprimat poziția că orice modificare a legislației electorale trebuie să se bazeze pe următoarele elemente esențiale:

- O legislație clară și cuprinzătoare care să îndeplinească obligațiile internaționale și standarde și abordează recomandările anterioare;
- Adoptarea legislației prin consens larg, după ample consultări publice cu toate părțile interesate
- Angajamentul politic de a implementa integral o astfel de legislație, cu bună credință, în mod adecvat garanții procedurale și judiciare și mijloacele prin care să se evalueze în timp util orice pretins eșec de a face acest lucru.

La adoptarea normei legale contestate Parlamentul a ignorat în totalitate aceste recomandări. Legea nu este clară și precisă, contravine obligațiilor internaționale, nu există consens și nici bună credință.

36. Importanța alegerilor și respectării dreptului la vot a fost în atenția Curții Constituționale în mai multe cazuri. Mai jos vom reda unele principii generale statuate anterior de Curtea Constituțională a RM (HCC nr. 15/2015).

„37. Potrivit articolului 2 din Constituție, suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative.

38. Curtea reține că suveranitatea națională constă în dreptul poporului de a hotărî necondiționat asupra intereselor sale și de a le promova în formele stabilite de Legea Supremă. Acest principiu constituțional derivă din articolul 1 din Constituție, care consacră caracterul suveran al statului.

39. Curtea subliniază că, potrivit normei constituționale, suveranitatea națională poate fi exercitată de către popor în mod direct, prin participarea la alegerile în Parlament, în autoritățile administrației publice locale, precum și la referendumuri.

40. În Hotărârea nr.15 din 27 mai 2014 Curtea Constituțională a subliniat:

"46. [...] în sensul articolului 2 din Constituție, o democrație veritabilă poate fi constituită numai de către popor, prin exercitarea suveranității naționale în mod

direct ori prin intermediul reprezentanților săi, aleși în cadrul unui scrutin democratic."

41. De asemenea, Comisia de la Veneția, în Codul de bună conduită în materie electorală, adoptat în cadrul celei de-a 52 sesiuni (Veneția, 18-19 octombrie 2002), a relevat următoarele:

"Democrația este, la fel ca și drepturile omului și supremația dreptului, unul din cei trei piloni ai patrimoniului constituțional european, precum și ai Consiliului Europei. Ea nu poate fi concepută fără alegeri, respectând un anumit număr de principii considerate democratice."

42. Curtea reiterează că dispozițiile constituționale ale articolelor 1 alin.(3) și 2 alin.(1) urmează a fi corelate cu prevederile articolului 38 din Legea Supremă, potrivit căruia voința poporului constituie baza puterii de stat, aceasta exprimându-se prin alegeri libere, care au loc în mod periodic, prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

43. Astfel, Curtea reține că dreptul de vot al cetățenilor Republicii Moldova de la vârsta de 18 ani, împliniți până în ziua alegerilor inclusiv, este consacrat expres prin dispozițiile art.38 alin.(2) din Constituție, fiind unul din drepturile electorale fundamentale.

44. Curtea menționează că realizarea în practică a dreptului de vot al cetățenilor are loc prin participarea la alegerile în Parlament, în autoritățile administrației publice locale, precum și la referendumuri.

45. În acest sens, Curtea, prin Hotărârea nr.15 din 27 mai 1998, a reținut că alegerile constituie nu numai un mijloc de exercitare de către cetățeni a drepturilor lor politice, consacrate de Constituție, ci și un mijloc de dotare a instituțiilor unui stat democratic cu o capacitate coerentă de expresie, pentru a face posibilă organizarea unor centre de decizie politică, eficiente și în măsură să imprime activității de stat o orientare general nefragmentată.

46. Astfel, fiind caracteristice unui stat de drept, alegerile și referendumul sunt instrumente prin excelență ale democrației directe, în care alegătorii își exprimă opțiunea.

47. Dreptul de vot, fiind un drept fundamental, potrivit art.4 din Constituție, urmează a fi interpretat și aplicat inclusiv prin raportare la garanțiile instituite în Declarația Universală a Drepturilor Omului, Convenția europeană și Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, care stabilesc că voința poporului este baza puterii de stat."

37. Prin hotărârea sa nr. 25/2010 Curtea a subliniat că legiuitorul are obligația de a crea condiții adecvate pentru realizarea voinței suverane a poporului pe calea exercitării drepturilor electorale de către cetățeni și, respectiv, a formării unor organe autonome și independente ale puterii publice, menite să transpună în viață interesele poporului și să garanteze drepturile și libertățile omului și cetățeanului Republicii Moldova.

Incidența cu art. 32 și 41 din Constituție, coroborate cu art. 10 și 11 din Convenția Europeană (libertatea de opinie și de asociere).

38. Dreptul la alegeri libere este strâns legat de alte două principii fundamentale protejate de Constituție și Convenția Europeană – dreptul la libera exprimare a opiniei și dreptul la libertatea de asociere. Nu pot exista alegeri libere dacă nu este posibil de a partaja liber idei și de a se asocia în vederea participării libere la alegeri.
39. Deja în mai multe cauze având ca obiect art. 10 din Convenție Curtea a subliniat interdependența dintre dreptul la alegeri libere și libertatea de exprimare. În aceste cauze s-a constatat că aceste drepturi, inclusiv libertatea de dezbateri politice, constituie baza oricărui regim democratic. Ambele drepturi sunt interdependente și se consolidează reciproc: de exemplu, libertatea de exprimare este una dintre „condițiile care asigură libera exprimare a opiniei poporului în alegerea corpului legislativ”. Din acest motiv este deosebit de important, în perioada preelectorală, să se permită libera circulație a opiniei și informațiilor de orice fel (*Bowman împotriva Regatului Unit*, pct. 42).
40. Curtea Constituțională a RM a statuat aceleași principii (HCC nr. 12/2013), bazându-se pe jurisprudența consacrată a Curții Europene în această materie. Astfel, *Curtea Europeană a precizat că este deosebit de important de a avea un flux liber de opinii și informații în campaniile electorale. În cauza Bowman v. Regatul Unit Curtea Europeană a statuat:*
- "[...] alegerile libere și libertatea de exprimare, în special libertatea dezbaterilor politice, formează împreună piatra de temelie a oricărui sistem democratic (a se vedea hotărârea Mathieu-Mohin și Clerfayt v. Belgia din 2 martie 1987, seria A, nr. 113, §47 și hotărârea Lingens v. Austria din 8 iulie 1986, seria A, nr. 113, §41-42). Cele două drepturi sunt legate unul de altul și operează pentru a se consolida reciproc: de exemplu, după cum a observat Curtea, în trecut, libertatea de exprimare este una dintre "condițiile" necesare pentru a asigura libertatea de exprimare a opiniei publicului în alegerea legislativului. Din acest motiv este deosebit de important ca opiniile și informațiile de toate tipurile să poată circula liber în perioada premergătoare alegerilor [...]"*
- 64. În opinia Curții Europene, *limitările libertății de asociere impun o interpretare restrictivă* atât în privința enumerării lor, cât și a determinării domeniului de aplicare. Totodată, Curtea observă că, în jurisprudența sa, Curtea Europeană a statuat că "statele au un drept de control asupra conformității scopului și activității unei asociații cu regulile stabilite prin legislația națională, dar ele**

trebuie să-l utilizeze în așa fel, încât să corespundă obligațiilor asumate prin Convenție. Limitele libertății de asociere, prevăzute de art.11, impun o interpretare restrictivă, deoarece numai rațiuni convingătoare și imperative pot justifica o eventuală restrângere a exercițiului ei" (cauza Sidiripoulos și alții v. Grecia, §40).

...

114. În acest aspect, Comisia de la Veneția și OSCE/BIDDO în Memoriul prezentat Curții menționează:

*"Restricțiile impuse libertății de exprimare și libertății de asociere trebuie să răspundă unei nevoi sociale presante și să fie proporționale acesteia. La adoptarea lor, statele urmează să beneficieze de o **marjă de apreciere**, care le-ar permite să țină cont de valorile lor democratice și experiența istorică. Această discreție reflectă faptul că statele sunt cel mai bine plasate pentru a evalua situația de pe teritoriul lor și de a decide cu privire la măsurile pe care urmează să le adopte. În același timp, statele trebuie să ia în considerare importanța dreptului protejat și a accentelor speciale puse pe libertatea discursului politic și a asocierii partidelor politice. Comisia de la Veneția și OSCE/BIDDO subliniază faptul că, potrivit standardelor internaționale, libertatea exprimării se extinde și asupra informației sau ideilor care pot fi interpretate ca ofensatoare, șocante și deranjante."*

...

41. Este evident că prin interzicerea unui cerc larg de persoane de a candida în cadrul alegerilor se încalcă nu doar dreptul de a fi ales dar și dreptul de asociere, or cel care nu poate candida nu poate nici să se asocieze cu un partid pe lista căruia să candideze. Astfel constatăm depășirea cadrului constituțional prevăzut la art. 41 din Constituție dar și la art. 11 din CEDO.
42. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a confirmat în repetate rânduri în jurisprudența sa că partidele politice sunt o formă de asociere necesară pentru buna funcționare a democrației și că, având în vedere importanța democrației în sistemul Convenției Europene a Drepturilor Omului, o asociație, inclusiv un partid politic, nu este exclus din domeniul de aplicare a protecției oferite de Convenție doar pentru că activitățile sale sunt văzute de autoritățile naționale ca subminând structurile constituționale ale statului și cerând restricții. Evident, situația generală din țară este un factor important într-o astfel de evaluare. În același timp, este necesar să se țină seama de standardele de dezvoltare a practicii democratice europene, așa cum s-a menționat deja în paragrafele precedente. Chiar și în cazul stării de urgență, trebuie respectate obligațiile internaționale ale statului și trebuie luate orice măsuri cu caracter

excepțional care au un efect temporar clar definit în conformitate cu articolul 15 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

43. Mai jos vom reda cea mai relevantă jurisprudență a Curții Europene cu privire la garantarea dreptului la asociere, strâns legată de dreptul la libera exprimare.
- Art. 11 protejează asociațiile împotriva ingerințelor nejustificate ale statului, care implică, de regulă, refuzul înregistrării unei asociații sau dizolvarea unei asociații, dar pot lua și alte forme care împiedică o asociație să își desfășoare activitățile (de exemplu, prin inspecții sau restricții privind finanțarea) (a se vedea Yordanovi împotriva Bulgariei, 2020). Protecția opiniilor personale, oferită de art. 9 și art. 10 din Convenție, sub forma libertății de gândire, de conștiință și de religie, precum și a libertății de exprimare, este, de asemenea, unul din scopurile libertății de asociere, astfel cum este garantată de art. 11 (Young, James și Webster împotriva Regatului Unit, 1981, Vörður Ólafsson împotriva Islandei, 2010). O astfel de protecție poate fi asigurată efectiv doar prin garantarea unui drept pozitiv și a unui drept negativ la libertatea de asociere [Sørensen și Rasmussen împotriva Danemarcei (MC), 2006]. Astfel, art. 11 se aplică nu doar persoanelor sau asociațiilor ale căror opinii sunt primite în mod favorabil sau sunt considerate inofensive ori neimportante, ci și celor ale căror opinii offensează, șochează sau deranjează (Redfearn împotriva Regatului Unit, 2012; Vona împotriva Ungariei, 2013, Punerea în aplicare a principiului pluralismului este imposibilă dacă o asociație nu își poate exprima liber ideile și opiniile (Gorzeli și alții împotriva Poloniei (MC), 2004; Zhechev împotriva Bulgariei, 2007). Protecția opiniilor și a libertății de exprimare a acestora se aplică cu atât mai mult în cazul partidelor politice, având în vedere rolul esențial al acestora în asigurarea pluralismului și a bunei funcționări a democrației [Partidul Libertății și Democrației (ÖZDEP) împotriva Turciei (MC), 1999] Într-o societate democratică, bazată pe principiul statului de drept, ideile politice care contestă ordinea existentă fără a pune sub semnul întrebării principiile democrației și a căror realizare este susținută prin mijloace pașnice trebuie să beneficieze de o posibilitate adecvată de a fi exprimate, prin participarea la procesul politic (Organizația Macedoneană Unită Ilinden – PIRIN și alții împotriva Bulgariei, 2005). Autoritățile publice au obligația să garanteze buna funcționare a unei asociații*

sau a unui partid politic, chiar și atunci când acestea deranjează sau ofensează persoanele care se opun ideilor sau revendicărilor legale pe care acestea doresc să le promoveze. Membrii acestora trebuie să poată participa la întruniri fără să se teamă că vor fi supuși unor violențe fizice de către adversarii lor. Această teamă ar putea să descurajeze alte asociații sau partide politice să își exprime în mod deschis opiniile asupra unor chestiuni foarte controversate, care afectează comunitatea. În cadrul unei democrații, dreptul de a contra demonstra nu se poate extinde la inhibarea exercitării dreptului unei asociații (Ouranio Toxo și alții împotriva Greciei, 2005; Zhdanov și alții împotriva Rusiei, 2019).

Incidența cu prevederile art. 54 din Constituție – ingerința în drepturile fundamentale.

44. Potrivit normei contestate un grup larg de cetățeni vor fi limitați în dreptul de a fi aleși, prevăzut de art. 38 din Legea Supremă. Condițiile care permit restrângerea unor drepturi fundamentale este prevăzut expres de art. 54 din Constituție. Această prevedere nu poate fi aplicată autonom, dar în speță descrisă urmează a fi examinat anume din perspectiva restrângerii dreptului de a fi ales.
45. Potrivit articolului 54 alin. (2) din Constituție, ingerințele într-un drept fundamental trebuie să urmărească realizarea unuia sau mai multor din următoarele scopuri legitime: protecția securității naționale, asigurarea bunăstării economice a țării, asigurarea ordinii publice, învederea prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protecția drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicarea divulgării informațiilor confidentiale și garantarea autorității și imparțialității justiției.
46. Restricțiile asupra exercițiului unor drepturi sunt prevăzute expres în Legea Supremă și nu pot fi extinse. Orice restricție, înainte de a fi instituită, trebuie raportată la prevederile art. 54 din Constituție, care prevede că restrângerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății. (HCC nr. 20/2001)
47. Articolul 54 din Constituție nu consacră drepturi sau libertăți, ci exprimă dreptul statului și al organelor sale de a restrânge exercițiul unor drepturi sau libertăți. Prin utilizarea cuvântului *restrângerea* se presupune că exercițiul drepturilor nu este suspendat sau anulat în genere, ci numai limitat, realizându-se sub anumite aspecte, ca și până la survenirea situației de

restrângere. Iar prin folosirea cuvântului *exercițiului* se presupune limitarea temporară a modalităților de realizare a dreptului, acesta existând în continuare și neputând fi afectat în substanța sa, așa cum prevede alin. (1).

Realizarea drepturilor și libertăților în cadrul societății impune colaborarea oamenilor, ceea ce face inevitabile unele restrângeri, dictate, în primul rând, de necesitatea respectării drepturilor și libertăților altor persoane, dar și a funcționării normale a colectivităților umane, a societății și a statului în ansamblu.

48. Este neîndoielnic faptul că drepturile și libertățile trebuie exercitate în cadrul unor coordonate juridice, la care se adaugă cele morale, politice, confesionale, filozofice etc. În plus, însuși conceptul de libertate ține de respectarea drepturilor și libertăților individuale, inclusiv a celor care se exercită în grup, și ale altor persoane. Posibilitatea juridică a stabilirii unor limitări răspunde nevoii de a asigura securitatea juridică a drepturilor și libertăților celorlalți, în perspectiva realizării intereselor lor individuale, naționale, de grup, a binelui public.
49. **Declarația Universală a Drepturilor Omului**, în art. 29 alin. (2), se referă la posibilitatea restrângerii exercițiului unor drepturi: *În exercitarea drepturilor și libertăților sale, fiecare persoană este supusă: numai îngrădirilor stabilite de lege în scopul exclusiv al asigurării recunoașterii și respectului drepturilor și libertăților celorlalți și în vederea satisfacerii cerințelor juste ale moralei, ordinii publice și bunăstării generale, într-o societate democratică.*
50. **Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale**, în art. 4, art. 5 alin. (2), art. 8 alin. (2), prevede posibilitatea restrângerilor și derogărilor de la drepturile pe care le cuprinde: *Nu se poate admite nicio restricție sau derogare de la drepturile fundamentale ale omului, recunoscute sau în vigoare în orice țară în virtutea unor legi, convenții, regulamente sau cutume, sub pretextul că prezentul Pact nu recunoaște aceste drepturi sau le recunoaște într-o măsură mai mică.*
51. **Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice**, în art. 4 alin. (1), art. 5 alin. (2), art. 12 alin. (3), art. 18-19, art. 21, art. 22 alin. (2), prevede posibilitatea restrângerilor și derogărilor de la drepturile pe care le cuprinde: *Drepturile nu pot face obiectul unor restricții decât dacă acestea sunt prevăzute prin lege, necesare pentru a ocroti securitatea națională, ordinea publică, sănătatea și moralitatea publică sau drepturile și libertățile altora și sunt compatibile cu celelalte drepturi recunoscute în prezentul Pact.*
52. **Convenția Europeană a Drepturilor Omului**, în art. 9 alin. (2), art. 10 alin. (2), art. 11 alin. (2) și art. 2 din Protocolul nr. 4 la CEDO, stabilește

posibilitatea restrângerii drepturilor: *Exercitarea dreptului nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, menținerea ordinii publice, prevenirea faptelor penale, protecția sănătății sau a moralei, ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.*

53. Așadar, potrivit actelor internaționale, **restrângerile și derogările** sunt admisibile dacă:

- a) sunt necesare într-o societate democratică și sunt prevăzute expres de lege;
- b) se impun pentru a proteja securitatea națională, ordinea, sănătatea sau morala publică, drepturile și libertățile celorlalți;
- c) sunt stabilite exclusiv în vederea favorizării binelui general într-o societate democratică;
- d) sunt impuse pentru membrii forțelor armate și poliției.

54. Prin prevederile alin. (1) al art. 54, legiuitorul constituant a statuat că *în Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului*. Această normă constituțională protejează dreptul în substanța sa și prescrie fără echivoc că, odată declarat în Constituție, dreptul nu mai poate fi suspendat sau anulat. **De fapt, norma constituțională consacră un principiu potrivit căruia un drept constituțional obținut nu mai poate fi suprimat sau diminuat prin legi organice sau alte acte normative.**

55. Pentru determinarea mai clară a prevederilor constituționale cuprinse în alin. (1) al art. 54 se impun o serie de precizări. Norma constituțională admite restrângerea exercițiului drepturilor și libertăților fundamentale în următoarele condiții:

1. *Ingerința trebuie să fie prevăzută de lege*. Deoarece nu se precizează prin ce fel de lege, dispoziția constituțională trebuie interpretată astfel:
 - a) restrângerea exercițiului unui drept prevăzut expres și clar de Constituție sau al unui drept stabilit prin lege organică se efectuează prin lege organică;
 - b) restrângerea unui drept stabilit de o lege ordinară se efectuează prin lege organică sau ordinară.
2. *Ingerința corespunde normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional*. În acest sens, restricția trebuie să fie compatibilă cu reglementările celor mai importante instrumente universale în domeniul protecției drepturilor omului, cum sunt: Declarația Universală a Drepturilor Omului, Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice și Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

3. *Ingerința constituie o măsură necesară într-o societate democratică.* Potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, termenul *necesar* implică existența unei *nevoi sociale imperioase*. Întrucât statele au îndatorirea de a garanta respectarea drepturilor și libertăților, acestora li se recunoaște și o *anumită marjă de apreciere*, fie că este vorba despre legislatorul național, fie de alte organe ale statului, inclusiv de instanțele judecătorești, chemate să interpreteze și să aplice prevederile legislației în vigoare.
4. *Ingerința trebuie să fie proporțională scopului urmărit.* Luând în considerație faptul că natura restrângerii este criteriul după care se apreciază proporționalitatea acesteia, este importantă ideea că restrângerea trebuie să se facă în favoarea interesului general, adică să existe circumstanțe în care restrângerea nu ar afecta interesul general, ci i-ar aduce beneficii.
56. Cazurile când poate fi restrâns exercițiul drepturilor sau libertăților sunt enumerate expres, după cum urmează:
- Restrângerea este **necesară în interesele securității naționale**, adică restrângerea se face pentru protecția statului împotriva oricăror acțiuni de subminare a suveranității, independenței sau a altor acțiuni, ce ar pune în pericol siguranța națională.
- Mai sunt de menționat o serie de principii și considerații de care trebuie să se țină cont la aplicarea alin. (2) din art. 54 al Constituției:
- Restrângerea nu trebuie să fie discriminatorie (pe motive de rasă, sex, religie, limbă sau origine socială).
 - Pe lângă restrângerile analizate, există anumite restrângeri formulate chiar în conținutul drepturilor și al libertăților fundamentale (art. 32 alin. (2); art. 34 alin. (3); art. 41 alin. (7) din Constituție).
 - Restrângerile trebuie să vizeze întotdeauna un drept determinat sau lesne determinabil și să nu afecteze exercitarea altor drepturi sau libertăți.
57. Alin. (4) al art. 54 precizează că *restrângerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății*. În acestfel, la condițiile și cazurile când poate fi restrâns exercițiul unor drepturi, se mai adaugă necesitatea respectării a încă două principii: cel al proporționalității și cel al neafectării substanței dreptului.
1. **Principiul proporționalității** presupune că orice restrângere trebuie stabilită și aplicată numai în scopul pentru care a fost prevăzută și în limitele strict necesare, în funcție de situația care o justifică.
- Dacă nu există dispoziții legale care să determine limitele proporționalității,

problema se soluționează pornind de la situațiile și circumstanțele concrete (de fapt), care trebuie verificate și apreciate de către autoritatea (instanța) în fața căreia se invocă ne- proporționalitatea (spre exemplu, nu va putea fi restrâns exercițiul dreptului la viața intimă și privată pe motivul că cei care îl exercită complotează împotriva siguranței naționale). În legătură cu principiul proporționalității, este semnificativă ideea că restrângerea trebuie să se facă în vederea favorizării interesului general.

2.Principiul neafectării substanței dreptului. Dacă exercițiul dreptului este doar restrâns, în afara limitelor respective exercițiul este liber, prin urmare, substanța dreptului rămâne neatinsă. Pe de altă parte, acest principiu interzice pierderea unor drepturi dobândite anterior și reconsiderarea beneficiului produs prin dobândirea lor, deoarece un drept dobândit este întotdeauna rezultatul direct al unor factori obiectivi, iar pierdere- rea sau reconsiderarea lui trebuie să aibă suporturi obiective și legale, explicite.

58. Transpunând aceste principii cazului examinat constatăm că Parlamentul Republicii Moldova, completând Codul electoral cu noi restricții de a fi ales a sfidat grav aceste valori internaționale, protejate de art. 54 din Constituție. Astfel, restricțiile de a fi aleși a membrilor unui partid declarat neconstituțional, fără existența unei responsabilități și sancțiuni individualizate, fără existența unei clarități și precizii asupra persoanelor care cad sub indecența legii denotă faptul că nu a fost respectat **tripul test**.
59. Restricția de a fi ales chiar dacă este prevăzută de lege nu poate fi considerată că respectă principiul calității și preciziei legii din motivele invocate supra (listă prea largă și inexactă a persoanelor care cad sub reglementarea dată). Ingerința nu este recunoscută unanim internațional. Nu cunoaștem precedente relevante asemănătoare. Ba din contra, există un șir de precedente de condamnare a statelor pentru tentative de a imune restricții similare. Ingerința nu este necesară într-o societate democratică și nu urmărește un scop legitim. Scopul legitim a fost atins odată ce partidul a fost dizolvat. Dar fără o individualizare a responsabilității fiecărui membru în parte nu există niciun scop legitim de a restricționa dreptul de a fi ales a sute de persoane. Într-o societate democratică astfel de restricții și sancțiuni colective nu sunt admise. Fiecare trebuie să răspundă pentru fapta sa dar nu colectiv. Și evident, impunerea restricției de a candida pentru o perioadă care, de fapt, înglobează cel puțin 3 scrutine electorale naționale, fără individualizare, fără a stabili clar dacă acele persoane, în genere mai au vreo legătură cu fostul partid – este total disproporționată.

Incidența cu prevederile art. 16 din Constituție și art. 14 din CEDO – nediscriminarea.

60. Potrivit art. 16 alin. (2) din Constituție toți cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială. În speța prezentă, Parlamentul a admis discriminarea cetățenilor pe criteriul de apartenență politică, adică apartenența politică a unui partid declarat neconstituțional, indiferent de responsabilitatea și vinovăția individuală. Parlamentul, impunând restricția de a fi ales doar din motiv că au fost membri în organele de conducere sau au candidat pe listă deja i-ai inclus într-o listă de indezirabili, fără a analiza dacă aceste persoane mai sunt membri al acestui partid, sau poate au plecat din partid, poate sunt deja în alt partid, poate demult deja nu mai susțin acțiunile acestui partid etc. astfel aceiași cetățeni, potențiali candidați la alegeri sunt tratați diferit doar din motiv că în trecut au candidat pe lista unui partid care atunci când au candidat era în legalitate perfectă iar peste o perioadă de timp este dizolvat, dar nu din vina foștilor membri de partid.
61. La examinarea acestei situații este important de specificat că situațiile sunt practic identice. Doi aleși care au fost pe lista a două partide diferite (la acea etapă legale), dar acum unul poate candida iar altul nu poate deoarece partidul a fost dizolvat. Dar la etapa când a candidat situațiile erau identice, iar însuși dizolvarea nu are nicio legătură cu candidatul însuși.
62. Principiul egalității, statuat în articolul 16 din Constituție, nu presupune uniformitate, ci presupune un tratament egal în situații egale. Pentru situații diferite tratamentul juridic poate fi diferit (a se vedea *DCC nr. 12 din 3 februarie 2020*, § 18). O condiție primordială pentru existența tratamentului diferențiat o reprezintă caracterul comparabil al situațiilor (a se vedea *HCC nr. 19 din 24 septembrie 2019*, § 17). Curtea a precizat că cerința caracterului comparabil al situațiilor nu impune ca situațiile să fie identice, ci numai ca ele să fie, până la un anumit punct, asemănătoare (a se vedea *HCC nr. 3 din 4*

februarie 2020, § 77).

63. Necesar de menționat că interzicerea discriminării, prevăzută la art. 14 din Convenție, rămâne aplicabilă în egală măsură. În acest context, deși marja de apreciere recunoscută de obicei statelor în domeniul dreptului de a candida la alegeri este largă, în cazul în care diferența de tratament se bazează pe rasă, culoare sau origine etnică, noțiunea de justificare obiectivă și rezonabilă se interpretează cât se poate de strict [*Sejdić și Finci împotriva Bosniei-Herțegovinei* (MC), pct. 44].

Incidența cu prevederile art. 21 din Constituție – prezumția de nevinovăție

64. Aplicarea unor astfel de sancțiuni precum interdicția de a ocupa anumite funcții sau a desfășura o anumită activitate reprezintă pedepse complementare prevăzute de Codul contravențional și Codul penal al Republicii Moldova. Prin impunerea unui cerc larg, nedefinit de persoane a interdicției de a candida la alegeri reprezintă o sancțiune dură care poate fi echivalată cu o pedeapsă complementară în urma unei sentințe sau decizii judecătorești pentru săvârșirea unei fapte ilicite. Dat fiind că norma contestată echivalează candidații de pe liste și membrii din conducerea partidului politic declarat neconstituțional cu pedeapsa aplicată partidului ca și persoană juridică rezultă că toți acești subiecți sunt responsabili de acțiunile partidului și suportă consecințele. În același timp, nu există nicio decizie sau sentință concretă împotriva vreunui subiect din cei menționați care să fie găsit vinovat de acțiunile pretins ilegale ale partidului declarat neconstituțional. Nu există o individualizare a pedepsei. În aceste circumstanțe, suntem în fașa încălcării principiului prezumției de nevinovăție (art. 21 din Constituție) dat fiind că fără existența unei decizii care ar confirma vinovăția acestor persoane, Parlamentul deja i-a inclus într-o listă prin care aplică sancțiuni și pedepse complementare similare celor penale.
65. Principiul prezumției nevinovăției este enunțat în actele internaționale la care Republica Moldova este parte, în special art. 11 al Declarației Universale a Drepturilor Omului: „Orice persoană acuzată de comiterea unui act cu caracter penal are dreptul să fie presupusă nevinovată până când vinovăția sa va fi stabilită în mod legal în cursul unui proces public în care i-au fost

asigurate toate garanțiile necesare apărării sale“, art. 14 al Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice, art. 6 alin. (2) al Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale: „Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi legal stabilită.“. Presumția nevinovăției este un drept intangibil, de origine cutumiară al dreptului public internațional și comportă aceeași valabilitate și în perioada conflictelor armate internaționale și interne.

66. Presumția nevinovăției este aplicată în cadrul jurisprudenței europene, fiind parte integrantă a dreptului la un proces echitabil. Acest principiu prevede, printre altele, și obligația instanțelor judecătorești naționale, precum și a autorităților publice, de a nu susține în niciun fel de circumstanțe că o persoană este vinovată de comiterea unei infracțiuni, dacă această infracțiune nu a fost dovedită pe cale judiciară.
67. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a declarat în cazul *Minelli v. Elveția* (25 martie 1983) că prezumția nevinovăției este violată în cazul în care decizia unei instanțe judecătorești exprimă opinia referitor la vinovăția unei persoane în circumstanțele în care persoana în cauză nu a avut posibilitatea să se apere contra acuzațiilor aduse ei. Astfel poate fi și cazul absenței unei decizii formale; este doar suficient să existe o aluzie că instanța consideră vinovat acuzatul.
68. Obligația de a respecta prezumția nevinovăției se aplică nu doar în cazurile penale. În comentariul la art. 14 al Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice, Comitetul Pactului a evidențiat obligația tuturor autorităților publice „să se abțină de la prejudicierea rezultatelor procesului“. În cazul *Krause v. Elveția* (3 octombrie 1978), Comisia de la Strasbourg a explicat că în timp ce oficialii pot anunța în public existența suspiciunilor, prezumția nevinovăției va fi violată în cazul unor declarații formale din partea autorităților.
69. Concluziile despre vinovăția persoanei de săvârșirea infracțiunii nu pot fi întemeiate pe presupuneri. Respectarea acestei reguli are drept rezultat efecte juridice favorabile sau posibilitatea survenirii acestora în cazul în care toate dubiile privind probarea învinuirii care nu pot fi înlăturate, în condițiile CPP al RM, se interpretează în favoarea bănuیتului, învinuitului,

inculpatului. În cazul Popovici vs Moldova Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat că a avut loc violarea art. 6 al Convenției, și anume a pct. 2 – încălcarea principiului intangibil al prezumției nevinovăției.

70. Curtea europeană a reținut în jurisprudența sa constantă faptul că prezumția nevinovăției este aplicabilă nu doar în procedurile penale, ci și în cazurile în care instanțele naționale au trebuit să se pronunțe cu privire la vinovăție. Scopul acestei prezumții este să împiedice emiterea oricăror opinii potrivit cărora reclamantul ar fi vinovat, înainte ca aceasta să fie condamnat conform legii. Este suficient ca, să existe o asemenea opinie care ar sugera că autoritatea publică îl privește pe reclamant ca fiind vinovat (Allenet de Ribemont v Franța 1995) (HCC 7/15).

Incidența cu prevederile art. 22 din Constituție – neretroactivitatea legii

71. După cum s-a menționat supra, interdicția de a fi ales o considerăm o pedeapsă și sancțiune complementară similară cu sancțiunile penale. În același timp, aceste sancțiuni sunt aplicate retroactiv pentru situații care s-au consumat până la intrarea în vigoare a legii contestate. Potrivit legii adoptate de Parlament efectele se vor răsfrânge asupra situațiilor din trecut. Conform principiilor generale de intrare în vigoare a legii și principiului neretroactivității, efectele unei asemenea legi trebuie să se răsfrângă doar asupra situațiilor din viitor. Cu alte cuvinte astfel de restricții și reglementări speciale în privința unui partid declarat neconstituțional trebuie să se aplice doar pentru viitoarele partide declarate neconstituționale și, eventual, în privința factorilor de decizie din aceste partide la acel moment din viitor. Potrivit legii contestate dar și luând act declarațiile autorilor și argumentarea scrisă, legea se va răsfrânge asupra partidului declarat neconstituțional în trecut. Astfel, Legea se va aplica față de subiecți care au fost pe liste de partid 4 ani în urmă, care, posibil deja nici nu mai au vreo legătură cu acel partid și nici nu aveau de unde să știe că partidul va fi dizolvat și nici nu aveau de unde să știe despre efectele unei astfel de legi. La acel moment, acești subiecți au respectat legea și nu au admis nicio încălcare. Iar prin legea nouă, un cerc larg de persoane sunt sancționați retroactiv.
72. Prevederile referitoare la neretroactivitatea legii au o legătură directă și cu procedura intrării în vigoare a legilor (art. 76). În tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, interdicția retroactivității legilor este

stipulată în articole distincte de cele care enunță garanțiile fundamentale în procesul penal. Una dintre explicații constă în faptul că interdicția retroactivității legilor este o normă de la care niciun stat nu poate face derogări. Nimeni nu va fi „*condamnat*” pentru acțiuni sau omisiuni care nu constituiau un act delictuos la momentul comiterii. Rezultă nu doar interzicerea, în sens îngust, a legilor penale retroactive, dar și, în sens larg, obligația statului de a defini prin lege toate „*actele delictuoase*” în interesul clarității juridice și de a exclude aplicarea legilor penale prin *analogie*. La temelia principiului neretroactivității legii stă siguranța individului și încrederea lui în lege². De aceea definirea unui act delictuos trebuie să fie efectuată prin intermediul *legii* în sensul strict al dreptului constituțional. În trecut, concepțiile cu privire la limitele acțiunii actelor normative în timp au fost diferite. Art. 22 interzice nu numai aplicarea retroactivă a legilor penale, dar și aplicarea pedepselor care nu existau în legislația națională la momentul comiterii delictului. Mai mult decât atât, articolul interzice aplicarea unei pedepse mai aspre decât cea aplicabilă la momentul comiterii actului delictuos.

73. Orice normă juridică se aplică faptelor săvârșite în perioada în care norma respectivă este în vigoare, deci nu este nici retroactivă, nici ultraactivă – nu se aplică faptelor care preced intrarea ei în vigoare și, respectiv, faptelor săvârșite după abrogarea ei. În fiecare stat, există norme juridice care reglementează ordinea publicării și intrării în vigoare a legilor și a altor acte normative. Art. 76 al Constituției înscrie în lege modul practic în care legile intră în vigoare pe teritoriul statului. Două momente principale determină acțiunea normei juridice în timp. Actul normativ intră în vigoare: a) din momentul publicării lui oficiale, de exemplu, în Monitorul Oficial al Republicii Moldova; b) din momentul indicat nemijlocit în textul actului normativ ori al altui act special. Intrarea în vigoare a legii este legată nemijlocit de faptul că aceasta trebuie să fie cunoscută de către cetățeni. Există în drept principiul *nemo censetur ignorare legem (ius)* – nimeni nu poate invoca necunoașterea legii în apărarea sa. De aceea, normele juridice sunt aduse la cunoștința publicului.
74. În consecință, legea acționează din momentul intrării în vigoare și până este abrogată. Legea nu are efect retroactiv, deci nu se aplică faptelor săvârșite înainte de intrarea ei în vigoare (*lex ad praeteriam non valet*). În principiu, legea dispune numai pentru prezent și viitor, nu și pentru trecut – astfel încât este firesc să acționeze numai după intrarea în vigoare; *legea nu ultraactivează, deci, ea nu își extinde acțiunea dincolo de ieșirea din vigoare (limita superioară*

a duratei ei) Principiul neretroactivității legii răspunde preocupării de securitate juridică, fiind o garanție pentru situațiile juridice legal create și consolidate sub imperiul legii vechi. Neretroactivitatea reprezintă deci un factor de ordine și de securitate juridică, protejând drepturile subiective împotriva intervenției legiuitorului și împiedicând re-punerea în discuție a drepturilor dobândite și a actelor vechi încheiate sub imperiul legii vechi. Prin conținutul art. 22, Constituția Republicii Moldova recunoaște că principiul neretroactivității legilor nu este numai o cauză particulară, dar și că aceasta are o importanță majoră. Nu este întâmplător faptul că legiuitorul a calificat acest principiu ca esențial pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului, fiind orientat spre asigurarea de către stat a condițiilor necesare pentru realizarea drepturilor cetățenilor. **În speța descrisă subiecții vizați nu aveau cum să cunoască că pe viitor vor fi lipsiți de drepturi fundamentale din cauză că au fost membri sau candidați ai unui partid care pe viitor va fi dizolvat nu din vina acestora.**

75. Principiul ce determină momentul intrării în vigoare a unei legi rezultă din regula că nimeni nu poate fi obligat să respecte o lege pe care nu ar putea-o cunoaște. Pentru aceasta, legiuitorul urmează să aducă legea la cunoștința cetățenilor. În această privință, este semnificativă remarca lui Hegel: „Obligația supunerii față de lege implică, în virtutea dreptului conștiinței de sine, necesitatea ca legile să fie aduse la *cunoștința generală*. Publicarea este prima condiție ca legea să poată intra în vigoare și să producă efecte juridice. Analizând practica altor state, ne convingem că termenul intrării în vigoare a legilor variază în diferite țări de la o zi până la 28 de zile, dacă altceva nu este prevăzut. Astfel, legiuitorul fixează clar intrarea în vigoare a legii la data publicării în edițiile oficiale ale statelor, fie stabilește un termen (un număr anumit de zile) de la data publicării. Aceste date fixează momentul în care actul normativ începe să acționeze. Un lucru e cert: niciun subiect de drept, în general, și niciun cetățean, în particular, nu va putea fi tras la răspundere pentru violarea prevederilor legii noi atâta vreme cât ea nu a fost publicată. Practica țării noastre privitoare la intrarea în vigoare a legilor și a actelor normative ale autorităților publice centrale este relativ rațională și, în cele din urmă, arată respect pentru drepturile și libertățile cetățeanului. Într-adevăr, nu se poate cere acestuia să respecte legi și alte acte normative de a căror existență sau conținut nu are cunoștință. Cetățenii află despre existența și conținutul lor numai după publicare. Darde îndată ce legea a fost publicată,

există *prezumția legală*, absolută și irefutabilă, că nimeni nu poate invoca necunoașterea legii ca scuză a conduitei sale contrarii: „*nemo censetur ignorare legem*“ (*nimănui nu-i este scuzată necunoașterea legii*). În statul de drept publicarea legii are o importanță extrem de mare, deoarece în acest fel se aduce la cunoștința cetățenilor existența ei (HCC 32/1998). Prin însăși natura principiului activității legii, o lege nouă este aplicabilă din momentul intrării ei în vigoare. Intrarea în vigoare a legii este condiționată, la rândul ei, de respectarea dispozițiilor art. 74 și 76 din Constituție. Având în vedere că nepublicarea legii atrage după sine inexistența acesteia, data intrării în vigoare, prevăzută în textul unei legi, nu poate fi decât posterioară publicării sale în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Or nu poate fi în vigoare legea care a priori intră în contradicție cu principiul constituțional privind publicarea legii.

Incidența cu prevederile art. 68 din Constituție – nulitatea mandatului imperativ

76. Conform art. 68 alin. (2) din Constituția RM, **orice mandat imperativ este nul**. Mandatul deputatului în Parlament este de 4 ani (art. 63 din Constituție). Prin adoptarea legii contestate Parlamentul a instituit o normă suplimentară care duce la ineligibilitatea mandatului de deputat și încetarea de drept al acestuia, reieșind din jurisprudența anterioară a Curții (HCC nr. 2 /2015, pct. 133).
77. Potrivit dispozitivului hotărârii Curții nr. 10 din 19 iunie 2023, Înalta Curte a stabilit că deputații partidului declarat neconstituțional își continuă mandatele de deputat ca independenți. În cazul aplicării directe a normei contestate deputații în exercițiul funcției își vor pierde mandatul de ales dat fiind intrarea în vigoare a condițiilor de ineligibilitate.
78. Cu privire la acest aspect este necesar de a aminti unele standarde internaționale relevante. Comisia de la Veneția a aprobat în 2019 un raport cu privire la rolul opoziției într-un Parlament democratic (CDL-AD(2010)025). În rezoluția a APCE (nr. 1601 (2008), Adunarea Parlamentară a afirmat că existența „o opoziție politică în interiorul și în afara parlamentului este o componentă esențială a unei bune funcționări ai democrației”. Comisia de la Veneția este de acord cu acest lucru și este de părere că condițiile de drept și de fapt pentru opoziția parlamentară pașnică constituie un reper pentru

evaluarea maturității democratice a oricărui sistem politic dat. Comisia de la Veneția concluzionează că grupurile de partid constituie o entitate de bază importantă în procedurile parlamentare democratice și susține principiul reprezentării proporționale ca instrument important pentru asigurarea drepturilor de opoziție și minorități. Comisia de la Veneția consideră că există anumite categorii de drepturi ale opoziției parlamentare și ale minorității care sunt deosebit de importante și ar trebui să fie în general recunoscut. Acestea sunt (i) drepturi procedurale de participare, (ii) drepturi speciale de supraveghere și controlul guvernului, (iii) dreptul de veto sau de întârziere pentru anumite decizii ale unui caracter fundamental, (iv) dreptul de a cere revizuirea constituțională și (v) protecție împotriva persecuției și abuzului. În fiecare dintre aceste categorii sistemul constituțional național ar trebui să recunoască și să garanteze minorităților parlamentare un anumit nivel de protecție legală și reală. Recunoașterea legală a opoziției parlamentare și drepturile minorităților reprezintă o problemă centrală în acest sens. În același timp, elementul important pentru asigurarea unei bune democrații parlamentare este o politică tolerantă și tradiție și cultură matură, sub care fracțiunea guvernantă nu abuzează de puterea sa pentru a suprima opoziția, iar opoziția, la rândul ei, se angajează activ și constructiv în procesele politice.

79. Irevocabilitatea mandatului parlamentar este un principiu de bază general acceptat al democrațiilor europene. În acest context, în Rezoluția nr.1303(2002) privind funcționarea instituțiilor democratice în Moldova, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei a cerut autorităților moldovenești "de a garanta cu claritate în legislație principiul irevocabilității mandatului parlamentar". La acest aspect sunt relevante concluziile Curții date prin hotărârea nr. 8/2012 **"2. În sensul prevederilor "în exercitarea mandatului, deputații sînt în serviciul poporului", "orice mandat imperativ este nul" de la alineatele (1) și (2) ale articolului 68 din Constituție: - mandatul reprezentativ semnifică dreptul delegat de poporul Republicii Moldova, ca titular al suveranității naționale, deputaților în Parlament pentru exercitarea puterii legislative ca parte componentă a puterii de stat, în baza și în conformitate cu prevederile constituționale și legale; - deputații în Parlament își exercită mandatul în mod direct, liber și efectiv, potrivit intimei lor convingeri, în interesele întregului popor. 3. În sensul alineatului (2) al articolului 69 din Constituție, încetarea calității de deputat prin "ridicarea mandatului" poate avea loc în condițiile expres prevăzute de Constituție, de legile care reglementează organizarea și funcționarea Parlamentului și care definesc statutul deputatului."**

80. Luînd act de cele expuse, considerăm că a fost depășit cadrul constituțional prevăzut la art. 63, 68 și 69 din Constituție dat fiind că la intrarea în vigoare a legii va fi întrerupt abuziv înainte de termen mandatul de deputat. De remarcat că aceleași îngrijorări au fost expuse și în avizul direcției juridice a Secretariatului Parlamentului.

Privind cerința suspendării legii contestate.

81. Potrivit art. 25¹ alin. (1) din Legea cu privire la Curtea Constituțională, acțiunea actelor normative sesizate poate fi suspendată pînă la soluționarea în fond a cauzei.

82. Prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 1108 din 4 iulie 2023 a fost stabilită data alegerilor locale generale. Din data de 7 august 2023, efectiv va începe oficial perioada electorală cu toate procesele prevăzute de Codul electoral (desemnarea candidaților, înregistrarea, campania electorală etc). Legea contestată a fost adoptată după anunțarea datei alegerilor generale locale, iar efectele acesteia vor intra în vigoare în plină perioadă electorală, în perioada de desemnare a candidaților în alegeri.

83. În alegeri locale generale, conform practicii anilor precedenți participă, la toate nivelele, zeci de mii de candidați. Prin impunerea restricțiilor de a candida, alți sute de candidați vor fi imediat excluși din acest proces și vor fi restricționați de a candida. O eventuală declarație neconstituțională a legii contestate nu-și va avea efectul dat fiind că toate procedurile de desemnare/înregistrare a candidaților (interne și externe) deja va fi expirat, iar acești potențiali candidați nu vor mai putea să fie restabiliți în drepturile lor electorale iar consecințele vor fi iremediabile. Aceleași consecințe vor fi și în cazul în care mandatele deputaților vor înceta de drept după punerea legii în aplicare.

84. Doar suspendarea acțiunii legii contestate ar putea menține acel echilibru și o posibilitate de restabilire în drepturi după ce va fi dată soluția pe fond în această cauză. Necesitatea suspendării acțiunii normei legale contestate este dictată de faptul că sunt incidente mai multe drepturi fundamentale și principii constituționale, precum: dreptul de a fi ales, egalitatea în fața legii, libertatea exprimării și la asociere, dreptul la viața privată și profesională etc.

85. În acest sens sunt relevante concluziile Curții Constituționale într-un caz relevant, stabilit prin Decizia nr. 144/2021. Curtea a stabilit următoarele:

„11. În acest sens, pe 6 septembrie 2021, Președintele Republicii a emis Decretul nr.147-IX privind încetarea de drept a mandatului de membru al Consiliului Superior al Procurorilor al domnului Dumitru Pulbere. Pe aceeași dată, Președintele Republicii a emis Decretul nr.148-IX privind constituirea Comisiei pentru organizarea și desfășurarea concursului de selectare a candidatului la funcția de membru al Consiliului Superior al Procurorilor din rândul societății civile.

12. Având în vedere că a fost declanșat procesul de desemnare a unui nou membru în Consiliul Superior al Procurorilor, Curtea reține că, în eventualitatea în care va declara neconstituțional articolul 76 alin.(1) lit.i') din Legea cu privire la Procuratură (care se referă la încetarea ope legis a mandatului membrilor Consiliului Superior al Procurorilor) și Decretul Președintelui Republicii Moldova nr.147-IX din 6 septembrie 2021, fără a suspenda acțiunea actelor respective, hotărârea sa va fi lipsită de efectivitate, dat fiind caracterul ei ex nunc obișnuit.

13. Din aceste motive, Curtea va dispune suspendarea acțiunii articolului 76 alin.(1) lit.i') din Legea cu privire la Procuratură și a Decretului Președintelui Republicii Moldova nr.147-IX din 6 septembrie 2021 privind încetarea de drept a mandatului de membru al Consiliului Superior al Procurorilor al domnului Dumitru Pulbere, până la soluționarea cauzei.

14. Totodată, Curtea reține că pentru a fi respectat principiul loialității constituționale (a se vedea HCC nr.7 din 18 mai 2013, § 49; HCC nr.33 din 10 octombrie 2013, § 50; HCC nr.30 din 8 decembrie 2015, § 43), Președintele Republicii trebuie să aștepte soluția Curții Constituționale cu privire la această sesizare și să suspende procesul de numire a unui nou membru în Consiliul Superior al Procurorilor (a se vedea, mutatis mutandis, HCC nr.9 din 14 februarie 2014, § 68; HCC nr.12 din 7 mai 2020, § 88; DCC nr.137 din 7 decembrie 2020, § 12; DCC nr.20 din 16 februarie 2021, § 5).”

86. Astfel, considerăm că este total justificat atât în drept cât și în fapt cerința de a suspenda acțiunea normei legale contestate până la examinarea în fond a sesizării.

VI. CERINȚELE SESIZĂRII

În temeiul celor expuse mai sus, în baza articolului 135, alineatul (1), litera a) din Constituția Republicii Moldova, a articolul 4, alineatul (1), litera a) și art. 25¹ al Legii cu privire la Curtea Constituțională, și a articolului 4, alineatul (1), litera a) și art. 7¹ al Codului jurisdicției constituționale, solicităm Curții Constituționale a Republicii Moldova următoarele:

- A. Primirea și acceptarea spre examinare a prezentei sesizări;
- B. Suspendarea acțiunii lit. e) din art. 16 alin. (2) al Codului electoral al Republicii Moldova nr. 325/2022, introdus prin Legea nr. 220 din 31 iulie 2023 (Art. I) până la examinarea în fond a sesizării;
- C. Verificarea constituționalității lit. e) din art. 16 alin. (2) al Codului electoral al Republicii Moldova nr. 325/2022, introdus prin Legea nr. 220 din 31 iulie 2023 (Art. I).
- D. În vederea neadmiterii afectării drepturilor constituționale ale sutelor de cetățeni ai Republicii Moldova și pentru a nu admite consecințe iremediabile în plină desfășurare a perioadei electorale pentru alegeri generale locale din 5 noiembrie 2023, solicităm respectuos Înalta Curte să emită o adresă sau un demers în adresa Comisiei Electorale Centrale în vederea asigurării unui acces și tratament egal tuturor potențialilor candidați în alegeri.

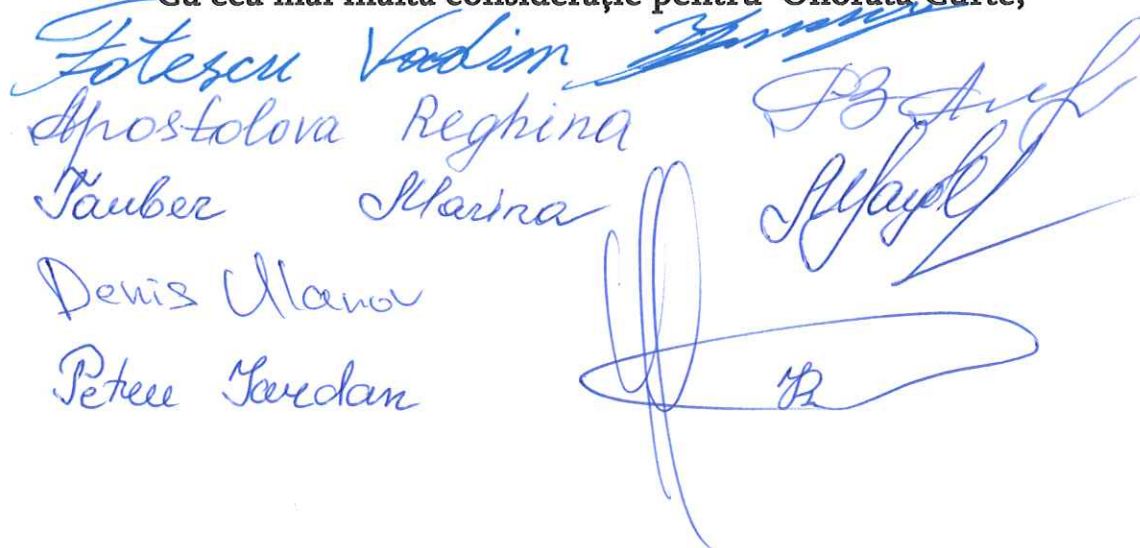
VII. Declarația și semnătura autorilor sesizării

Autorul sesizării declară pe propria sa onoare că informațiile prezentate Curții sunt veridice, fapt pentru care semnează:

Anexă:

- Copia Legii nr. 220 din 31 iulie 2023

Cu cea mai înaltă considerație pentru Onorata Curte,

 Fotescu Vadim

 Apostolova Reghina

 Tauber Marina

 Denis Ulanov

 Petre Gerdan

L E G E

pentru modificarea unor acte normative (implementarea unor considerente ale Hotărârii Curții Constituționale nr. 10/2023 privind controlul constituționalității Partidului Politic „Șor”)

Parlamentul adoptă prezenta lege organică.

Art. I. – Codul electoral nr. 325/2022 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2022, nr. 426–427, art. 770), cu modificările ulterioare, se modifică după cum urmează:

1. La articolul 16, alineatul (2) se completează cu litera e) cu următorul cuprins:

„e) persoanele care, la data pronunțării hotărârii Curții Constituționale privind declararea neconstituționalității unui partid politic, dețineau calitatea de membru al organului executiv al partidului politic declarat neconstituțional, precum și persoanele care ocupau funcții electivă din partea partidului politic declarat neconstituțional, pe o perioadă de 5 ani de la data pronunțării hotărârii Curții Constituționale.”

2. La articolul 54, alineatul (7) va avea următorul cuprins:

„(7) Încălcarea prevederilor alin. (5) și (6) din prezentul articol se constată de organul electoral competent, inclusiv cu suportul organelor de resort și celor de drept, iar sumele primite/utilizate în condițiile alineatelor menționate se fac venit la bugetul de stat în baza unei hotărâri a Comisiei Electorale Centrale. Actul administrativ de constatare a încălcărilor și, după caz, de aplicare a sancțiunilor prevăzute la art. 102 alin. (2) lit. a), c) sau e), emis de organul electoral, din momentul în care rămâne definitiv, se aduce la cunoștința organelor de drept pentru tragerea la răspundere contravențională sau penală, după caz, în condițiile art. 103 și 104.”

3. La articolul 68 alineatul (1) litera f) liniuța întâi, textul „art. 16 alin. (2) lit. c) și d)” se substituie cu textul „art. 16 alin. (2) lit. c)–e)”.

4. La articolul 70 alineatul (4), primul enunț se completează cu textul „, , precum și attributele partidelor politice declarate neconstituționale”.

5. La articolul 73 alineatul (3), enunțul al patrulea va avea următorul cuprins: „Nu se admite identitatea sau similitudinea elementelor de identificare ale simbolurilor electorale, inclusiv ale celor utilizate de partidele politice declarate neconstituționale.”

6. La articolul 78, alineatul (5) se completează cu litera d) cu următorul cuprins:

„d) studenții și elevii cu drept de vot înmatriculați la instituții de învățământ în localitatea în care au înregistrare la domiciliu sau la reședința temporară de mai puțin de

3 luni până la data primului tur de scrutin, fiind obligați să prezinte buletinul de identitate cu fișa de însoțire și carnetul de student/elev cu înscrieri privind instituția de învățământ la care sunt înmatriculați în localitatea respectivă.”

7. La articolul 102, alineatul (5) se completează cu literele e) și f) cu următorul cuprins:

„e) nerespectarea restricțiilor stabilite la art. 16 alin. (2) lit. c)–e) și nedeclararea acestora de către candidat în condițiile art. 68 alin. (1) lit. f);
f) încălcarea prevederilor art. 54 alin. (6) lit. a).”

Art. II. – Legea nr. 294/2007 privind partidele politice (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr. 42–44, art. 119), cu modificările ulterioare, se modifică după cum urmează:

1. Articolul 4 se completează cu alineatul (6) cu următorul cuprins:

„(6) Atributele partidelor politice declarate neconstituționale prin hotărâre a Curții Constituționale nu pot fi utilizate de către alte partide politice, blocuri electorale, alți concurenți electorali, de către participanți la referendum sau grupuri de inițiativă. Constatarea utilizării unor asemenea atribute constituie temei pentru refuzul înregistrării partidului politic de către Agenția Servicii Publice, în conformitate cu art. 8 alin. (3) din prezenta lege, sau, după caz, pentru refuzul înregistrării în calitate de bloc electoral, concurent electoral, participant la referendum sau grup de inițiativă de către organul electoral competent, în conformitate cu prevederile art. 64, 68, 114, 140, 192, 200, 221 și 231 din Codul electoral nr. 325/2022.”

2. Articolul 22:

la alineatul (2), litera e) se abrogă;

alineatul (3) va avea următorul cuprins:

„(3) Hotărârea definitivă a instanței judecătorești cu privire la dizolvarea partidului politic și hotărârea Curții Constituționale prin care se declară neconstituțional un partid politic se remit Ministerului Justiției.”

articolul se completează cu alineatul (3¹) cu următorul cuprins:

„(3¹) În cazul dizolvării partidului politic prin hotărâre judecătorească, Ministerul Justiției va solicita Agenției Servicii Publice să noteze în Registrul de stat al persoanelor juridice inițierea procedurii de lichidare a partidului politic respectiv. În cazul declarării neconstituționalității unui partid politic, după recepționarea hotărârii Curții Constituționale, dar nu mai târziu de 3 zile de la această dată, Ministerul Justiției va

solicita Agenției Servicii Publice să noteze în Registrul de stat al persoanelor juridice faptul declarării neconstituționalității partidului politic respectiv.”

la alineatul (4), cuvântul „dizolvarea” se substituie cu cuvântul „lichidarea”, iar după cuvintele „hotărârii definitive a judecătoreiei” se introduc cuvintele „sau a hotărârii Curții Constituționale privind declararea neconstituționalității unui partid politic”;

articolul se completează cu alineatul (4¹) cu următorul cuprins:

„(4¹) Comisia de lichidare a partidului politic declarat neconstituțional, constituită conform alin. (4), solicită Agenției Servicii Publice să noteze în Registrul de stat al persoanelor juridice inițierea procedurii de lichidare a partidului respectiv.”

3. Articolul 23:

la alineatul (3), textul „și d)” se exclude;

articolul se completează cu alineatele (3¹) și (5¹) cu următorul cuprins:

„(3¹) Dacă lichidarea partidului politic se efectuează potrivit art. 22 alin. (1) lit. d), Ministerul Justiției va desemna unul sau mai mulți membri ai comisiei de lichidare, constituită potrivit art. 22 alin. (4), care vor exercita atribuțiile de lichidatori. Repartizarea atribuțiilor între lichidatori se decide în cadrul comisiei de lichidare. Informația privind persoanele desemnate în calitate de lichidatori se comunică Agenției Servicii Publice, prin intermediul aceleiași cereri a comisiei de lichidare prevăzute la art. 22 alin. (4¹), care va nota în Registrul de stat al persoanelor juridice calitatea oficială a acestor persoane.”

„(5¹) În cazul partidelor politice declarate neconstituționale, prevederile art. 230 alin. (5) din Codul civil nr. 1107/2002 nu se aplică. Dacă din inventar rezultă un excedent al pasivelor față de active, lichidatorul va continua procedura de lichidare fără a intenta procesul de insolabilitate față de partidul politic declarat neconstituțional.”

alineatul (7) va avea următorul cuprins:

„(7) După încheierea procedurii de lichidare a partidului politic, lichidatorii întocmesc bilanțul de lichidare și îl prezintă comisiei de lichidare, care îl aprobă cu votul majorității membrilor săi, cu excepția celor care au fost desemnați în calitate de lichidatori și au participat la întocmirea bilanțului.”

Art. III. – Codul penal al Republicii Moldova nr. 985/2002 (republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 72–74, art. 195), cu modificările ulterioare, se modifică după cum urmează:

1. La articolul 181¹:

denumirea articolului va avea următorul cuprins:

„Articolul 181¹. Coruperea electorală”;

la alineatul (1), în dispoziție, după cuvântul „alegătorului” se introduc cuvintele „sau susținătorului”.

2. La articolul 181², alineatul (5) va avea următorul cuprins:

„(5) Acceptarea cu bună știință a finanțării partidului politic, a grupului de inițiativă sau a concurentului electoral din partea unui grup criminal organizat sau a unei organizații (asociații) criminale

se pedepsește cu închisoare de la 6 la 10 ani cu amendă în mărime de la 6000 la 8000 de unități convenționale și cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții publice sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 7 la 10 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 15000 la 40000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau cu lichidarea persoanei juridice.”

3. La articolul 181³, în sancțiune, textul „cu închisoare de la 3 la 5 ani” se substituie cu textul „cu închisoare de la 3 la 6 ani”.

4. Codul se completează cu articolele 324¹ și 325¹ cu următorul cuprins:

„Articolul 324¹. Corupere politică pasivă

(1) Pretinderea, acceptarea sau primirea, personal sau prin mijlocitor, de către o persoană publică în exercitarea mandatului obținut în urma alegerilor de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin, pentru a pleca din (a părăsi) o formațiune politică și/sau pentru a adera la o altă formațiune politică

se pedepsește cu închisoare de la 3 la 7 ani cu amendă în mărime de la 4000 la 6000 de unități convenționale.

(2) Aceleași acțiuni săvârșite:

a) cu extorcare de bunuri sau servicii enumerate la alin. (1);

b) în proporții mari

se pedepsesc cu închisoare de la 5 la 10 ani cu amendă în mărime de la 6000 la 8000 de unități convenționale și cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții publice sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 7 la 10 ani.

(3) Acțiunile prevăzute la alin. (1) sau (2), săvârșite:

a) de o persoană cu funcție de demnitate publică;

b) în proporții deosebit de mari;

c) în interesul unui grup criminal organizat sau al unei organizații criminale,

se pedepsesc cu închisoare de la 7 la 15 ani cu amendă în mărime de la 8000 la 10000 de unități convenționale și cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții publice sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 10 la 15 ani.”

„Articolul 325¹. Coruperea politică activă

(1) Promisiunea, oferirea sau darea, personal sau prin mijlocitor, unei persoane publice în exercitarea mandatului obținut în urma alegerilor de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin, pentru a pleca din (a părăsi) o formațiune politică și/sau pentru a adera la o altă formațiune politică

se pedepsește cu închisoare de până la 6 ani cu amendă în mărime de la 2000 la 4000 de unități convenționale, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 6000 la 10000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate.

(2) Aceleași acțiuni săvârșite:

a) de două sau mai multe persoane;

b) în proporții mari

se pedepsesc cu închisoare de la 3 la 7 ani cu amendă în mărime de la 4000 la 6000 de unități convenționale, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 10000 la 14000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate.

(3) Acțiunile prevăzute la alin. (1) sau (2), săvârșite:

a) în proporții deosebit de mari;

b) în interesul unui grup criminal organizat sau al unei organizații criminale,

se pedepsesc cu închisoare de la 6 la 12 ani cu amendă în mărime de la 6000 la 8000 de unități convenționale, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 14000 la 18000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau cu lichidarea persoanei juridice.

(4) Persoana care a promis, a oferit sau a dat bunuri ori servicii enumerate la art. 324¹ este liberată de răspundere penală dacă acestea i-au fost extorcate sau dacă persoana s-a autodenunțat neștiind că organele de urmărire penală sunt la curent cu infracțiunea pe care a săvârșit-o.”

Art. IV. – (1) Prezenta lege intră în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

(2) Comisia Electorală Centrală, în termen de 30 de zile de la data intrării în vigoare a prezentei legi, va aduce actele sale normative necesare pentru organizarea și desfășurarea alegerilor în concordanță cu aceasta.

VICEPREȘEDINTELE PARLAMENTULUI

MIHAIL POPȘOI

Chișinău, 31 iulie 2023.

Nr. 220.